

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK: MEĐUNARODNI ODNOSI I DIPLOMACIJA

„Teorija i praksa mirovnih politika u skandinavskim zemljama“

-magistarski rad-

Kandidat/kinja:
Ester Grbavac
Broj indeksa:933/II - PIR

Mentor
dr. Sead Turčalo

Sarajevo, rujan 2018.

SADRŽAJ

UVOD.....	4
1. RAT I MIR.....	6
1.1. Pojam rata.....	6
1.2. Što je mir?.....	12
2. RAZVOJ MIROVNIH POLITIKA U SKANDINAVIJI.....	16
2.1. Nastanak mirovnih politika kroz sukobe.....	16
2.2. Mirovna diplomacija, medijacija i facilitacija.....	17
2.3. Izgradnja mira.....	19
2.4. Kraj milenija donosi velike promjene.....	20
2.5. Promjena paradigme.....	21
2.6. Promjena uloge medijatora.....	22
3. MIROVNE POLITIKE SKANDINAVSKIH ZEMALJA.....	29
3.1. Norveška.....	30
3.1.1. Norveška medijacija.....	30
3.1.2. Pozicioniranje Norveške kao mirovne nacije.....	31
3.1.3. Razvoj norveškog mirovnog modela.....	32
3.1.4. Tajni pregovori u Oslo (Oslo back channel).....	34
3.1.5. Novo područje angažmana norveške vanjske politike.....	35
3.2. Danska.....	37
3.2.1. Spašavanje propalih država i rješavanje humanitarnih kriza.....	38
3.2.2. Uključivanje nevladinog sektora u mirovne procese.....	39
3.2.3. Međunarodna suradnja u mirovnim politikama.....	40
3.3. Finska.....	41
3.3.1. Finski model.....	41
3.3.2. Finsko jačanje UN i EU sustava na području pregovora.....	44
3.4. Švedska.....	46
3.4.1. Uloga Švedske u prevenciji sukoba.....	46
3.4.2. Administracija u službi mirovinih politika.....	47
3.5. Zaključna analiza.....	50
4. SURADNJA SKANDINAVSKIH ZEMALJA SA EU U IZGRADNJI MIRA.....	51
4.1. Utjecaj skandinavskih zemalja na mirovne politike EU.....	51
4.2. Osnivanje EU instituta za mir.....	54
4.3. Rezultati suradnje skandinavskih zemalja sa EU u pitanjima mirovnih politika.....	54

4.4.	Antinuklearne politike skandinavskih zemlja.....	55
5.	BiH – KONFLIKTNO I POSTKONFLIKTNO RAZDOBLJE.....	57
6.	ISTRAŽIVANJE.....	59
7.	ZAKLJUČAK.....	71
8.	POPIS LITERATURE.....	73

UVOD

U samom radu će biti detaljnije opisani načini i modeli koje primjenjuju pojedine europske zemlje po uzoru na skandinavski model, načini na koje su određene zemlje dodatno proširile sigurnosne teorije proizašle iz mirovnih studija nastalih u skandinavskim zemljama. Rad će ponuditi pregled zemalja koje su potpuno prihvatile skandinavski model, zemalja koje su djelimično prihvatile skandinavski model i zemalja koje odbijaju prihvatići taj model iz različitih razloga.

Taj dio bit će podijeljen na globalni pregled, pregled zemalja EU i kroz jedna poseban odjeljak u ovom radu u BiH.

Razlog odabira teme je činjenica da su zemlje Skandinavije najdalje otišle po pitanju razvoja politika mira i mirovne diplomacije. Načini, modeli i elementi koje u svojim mirovnim politikama primjenjuju te zemlje služe kao uzor i inspiracija mnogim manje razvijenim. Jedna od tih zemalja je i BiH. Kroz ovaj rad nastojati će se doći do odgovora što od politika skandinavskih zemalja bi bilo preporučljivo za primjenu u politikama BiH, što treba doslovno preuzeti od njih, što treba izbjegći a što modificirati zbog razlika u kulturi, mentalitetu i kontekstu u kojem se te zemlje nalaze.

Na samom početku rada, definirat će se svi najvažniji pojmovi, utvrditi smjerovi kojima će se rad kretati i analizirat će se sličnosti i razlike svake od skandinavskih zemalja. Analizirati će se institucije, pojedinci i slučajevi koji su determinirali mirovne politike svake pojedine zemlje, počevši od Norveške koja je započela trend, preko Švedske i Danske koje su ga prve prihvatile i proširile, te Finske koja se zadnja uključila ali je danas veoma aktivna.

Detaljno će se pretresti odnosi između skandinavskih zemalja sa EU, UN i ostalim međunarodnim akterima.

U dalnjim poglavljima bit će govora o antinuklearnom djelovanju skandinavskih zemalja i o načinima na koje njihovi predstavnici rade na uspostavi trajnog mira. Kako je rekao Fredrik S. Heffermehl, predstavnik Norveške mirovne alijanse i potpredsjednik Međunarodnog mirovnog biroa u svom djelu „Mir je moguć“ da je „rašireno uvjerenje da je mir nemoguć najveća prepreka ostvarenju stalnog mira. Vjerovanjem u mogućnost stalnog mira pojedinci se svrstavaju na stranu onih koji nastoje riješiti problem rata, bez da u njemu sudjeluju. Budući da je ljudska priroda takva kakva jeste, potrebno nam je moćno oružje da zaštitimo svoju zemlju i sebe.“

Konflikti generiraju energiju. Pitanje je kako tu energiju iskoristiti konstruktivno? Ratovi su za nekoga opasnosti i nasilje, a za drugoga su prilika i izazov.

Rečenica *Ovo je rat.* uvijek treba biti uzeta hipotetski, ne kao nešto zadato, određeno, kao nešto oko čega postoji konsenzus. Destruktivno i konstruktivno ponašanje tokom rata često mogu biti utjelovljeni i u jednoj osobi. Ta ponašanja nisu isključiva. Ovaj će rad dijelom pokušati klasificirati ponašanja koja doprinose uspostavi stalnog i pozitivnog mira, kao i ona koja produbljuju konflikt.

U istraživanju u sklopu ovog rada ispitanicima će biti postavljena pitanja koja će determinirati njihova prethodna znanja o mirovnim politikama općenito, o konkretnim mirovnim politikama skandinavskih zemalja, te otvorena pitanja kroz čije će odgovore oni sami moći sugerirati, prema vlastitom nahođenju koji bi se koraci trebali primijeniti na mikrorazini, u lokalnoj zajednici kako bi se postigao i očuvao trajni mir.

1. RAT I MIR

1.1 Pojam rata

Prema skandinavskoj banci podataka Uppsala Conflict Data Program (na čijem daljem razvoju radi Institut za mir iz Oslo) definicija rata je: oružani konflikt između dviju država s najmanje 1000 ubijenih na bojnom polju tokom 1 godine i gdje su jasno definirani kriteriji uzroka smrti. Građanski rat je definiran kao oružani konflikt unutar jedne države, gdje je na jednoj strani vlada, a na drugoj strani pobunjenici u borbi za vlast ili odvajanje dijela teritorije iz državne cjeline.¹

U kontekstu ovih definicija nedostatak je nedovoljno proučavanje razvoja konflikta i osnovne promjene karaktera rata. Rat je kontroverzan pojam, a nijedna definicija nije neutralna. On je kolektivno nasilje, koje se pojavljuje u različitim formama. Značenje riječi „rat“ se dekonstruira, klizi i često se koristi metaforično.

Rat se promijenio i u institucionalnom poimanju s obzirom na privatizacije, nedržavne kontekste, bezvlašće kao posljedica opadanja državne moći itd. Iako se danas vode ratovi u tradicionalnom smislu riječi, sve je zastupljeniji organizirani nasilni kriminal.

Prema banci podataka teško je pratiti razvoj i uzroke povezanosti nasilja na skali od mira do rata. Teško je rangirati intenzitet rata ili konflikta prema broju stradalih, jer on ne znači isto za malobrojnu naciju i imperiju od milijardu ili više stanovnika.

Važno je razumijeti konflikte koji nisu počeli objavom rata niti su završeni potpisivanjem mirovnog sporazuma. Danas ratove ne vode samo vojnici u uniformama, niti trupe pod kontrolom državnog autoriteta. Ne postoji jasna razlika između vođenja rata i drugih nasilnih aktivnosti. U današnjim sukobima neregularne osobine konflikta postale su sve izraženije i vidljivije. Npr. Norveške jedinice ne fokusiraju se više na obranu državne teritorije od invazije. Sada se njihove operacije temelje na stabilizaciji u područjima zahvaćenim ratom, iako tu nedostaju tradicionalni znakovi rata. Konkretna definicija rata postaje još aktualnija.

Uglavnom je usuglašeno da je rat nasilni konflikt između više sudionika, vođen radi postizanja političkih ciljeva (pri čemu su važni i pravni i ekonomski interes). Ipak, pojam rata se mijenja i to je povjesno relevantno, prilagođava se datim društvenim odnosima i socijalnim uvjetima. Eletronska informatika i komunikacijska tehnologija uzrokovale su

¹ Skupina autora, 2002, *UCDP/PRIOR Armed Conflict Dataset Codebook*, International Peace Research Institute, Oslo (PRIO) i Uppsala Conflict Data Program (UCDP)

nepovratne promjene u vođenju rata. Povijesni i suvremeni sukobi jedva da su usporedivi zbog pojave bespilotnih letjelica i nuklearnog oružja, mada žrtve i patnje postoje jednako kao i prije.

Napredna tehnologija može zavarati. I danas su često pobjednici ratova slabije naoružana vojska, pošto nadmoć u ratovanju ne počiva samo na viskorazvijenoj tehnologiji, već na nizu različitih elemenata. Čak je izražena tendencija da slabija strana pobjeđuje u ratu.

Postavlja se pitanje zašto uopće dolazi do izbijanja rata. Općenito se može reći da do rata dolazi zbog poremećaja balansa moći između strana koje imaju suprostavljene interese. UNESCO- ova deklaracija kaže da rat počinje u „dušama ljudi“. To je individualni nivo, pored još dva na kojima počiva rat: državni i međunarodni nivo. Individualni nivo objašnjava kako se kroz karakter nekih vođa ispoljava volja za agresijom ili ekspanzijom (i to protiv određenih skupina).

Državni nivo utemeljen je na unutrašnjoj politici neke države (tako na pojavu ratu utječe npr. ekonomsko zaostajanje, nacionalizam, autoritarni režim).

Objašnjenje međunarodnog nivoa polazi iz starih realno-političkih koncepcija koje objašnjavaju svijet na principu anarhije, bez nadređene vlasti koja bi kontrolirala sukobe. Pojedine države reduciraju samostalnost u korist sigurnosti, povezujući se veće alijanse. Poznat je i koncept „sigurnosne dileme“, države se osiguravaju i sve više naoružavaju u svrhu sigurnosti, ali je rezultat veća međusobna nesigurnost.

Ova teorija ne može odgovoriti zašto se događaju sukobi u jednom periodu, pa slijede duga razdoblja mira, niti zašto je u nekim civilizacijama ratovanje skoro pa nezamislivo, a u drugim normalna pojava. To je jedan od razloga zbog čega je važno usklađivati zaključke između ova tri nivoa, tj. kombiniranje faktora iz svake teorije.

Trgovina među državama može biti barijera za rat, ali tijesna ekomska suradnja i politička integracija može produbljivati konflikte. Što znači da integracija može imati dvostruko djelovanje, tamo gdje vlada atmosfera konflikta razlike će se produbljivati, u suprotnom se pojačava klima suradnje i sličnosti. Rat izbija i između ekonomski povezanih država. Razumijevanje putem trgovačkih veza neće spriječiti rat, ako se ne ispune i drugi uvjeti za mir (uređene granice, prava etničkih grupa i sl.).

Prema liberalnim pretpostavkama i teorijama o „apsolutnom dobitku“, rat ranjava sve učesnike i poništava sve uzajamne prednosti od razmjene roba. Ali vremenom, u trgovini se očituje dobitnik, strana koja ima više koristi od suradnje. Onaj tko ima više može iskoristiti akumulirane prednosti za pritisak nad slabijom stranom i otvara se prostor za konflikt osnovan na različitim „relevantnim zaradama“.

Zaključak je da ni trgovinske razmjene, regionalne integracije niti globalizacija ne mogu biti garanti mira.

Važan je podatak da su trenutno u svijetu češći građanski ratovi, nego međudržavni. Dvije glave forme građanskog rata su: borba za otcjepljenje i borba za kontrolu državne vlasti. Neki od uzroka su: povijesni odnosi, političko uređenje, ekonomski uvjeti, podjela resursa, sličnosti odnosno razlike u etničkom sastavu itd. Zajednička osobina ovih ratova jest da različite linije konflikta među grupama se podudaraju i međusobno pojačavaju, ako se etničke i religijske linije razdvajanja podudaraju s ekonomskim razlikama, sukob će biti intenzivniji. Etnička suprostavljenost u društvu izražava se kroz „elf“, etničko-lingvističku fragmentaciju.

„To da dvije slučajno odabrane osobe pripadaju različitim etničko-jezičkim grupama mjeri se šansama nula prema stotinu. U ekstremno podijeljenim zemljama će elf indeks imati visoku tendenciju kretat će se prema stotinu. Ovakve zemlje su relativno mirne jer imaju niz malih i velikih suprostavljenosti i nemaju oštru liniju konflikta. Nizak nivo elf indeksa može naprotiv značiti da mali broj pripadnika velike grupacije стоји međusobno suprostavljen. U tom slučaju je riječ o polarizaciji gdje dvije velike grupe mogu prouzrokovati etničke i ekonomske suprotnosti i stvoriti socijalne nemire i izazvati politički konflikt. Odvojenost između grupa raste kada se etnička pripadnost i klasna pozicija podudaraju. Mnoge afričke i srednjoameričke zemlje su polarizirane na ovaj način. Ovdje imamo mnoge i dugotrajne građanske ratove.²“

Oyvid Osterud, autor knjige *Što je rat?* izdatoj pri Institutu za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, kaže da se danas dosta građanskih ratova vodi radi pohlepe, kontrole naftnih resursa ili dijamantnih nalazišta, a sve manje radi socijalnog nezadovoljstva. To pokazuje da se većina građanskih ratova nakon hladnog rata nije vodila u duhu iracionalnog nasilja, već s određenim ciljem, iako je teško empirijski dokazati razlike između pohlepe i nezadovoljstva. Siromašne zemlje s velikim sirovinskim resursima često imaju slabe pravne sisteme koji bi regulirali podjelu resursa, u čemu se krije uzrok čestih konfliktova u ovim državama.

Kako su se mijenjale formacije država i međunarodnih državnih sistema, tako se mijenjao i rat. Više ne postoje ratovi s točno određenim vojnim jedinicama, hijerarhijom u komandovanju, centralnim izvorom financiranja, s pravnim odredbama o upotrebi oružja itd. Današnji su ratovi nejasni i kontrolirane bitke su rijetke.

Regulirani ratovi mogu se povezati s evropskim državnim sustavima, ali na periferijama asimetrijski ratovi su normalni i nažalost događaju se često usred civilnog društva. Prekretnica je bio rat u Jugoslaviji („vođenje rata četvrte generacije“): bez frontova, odlučujućih bitaka, gdje su izmješani vojnici i civili.

Stari ili konvencionalni ratovi vodili su se tradicionalno između država s naoružanim jedinicama u uniformi, a pobjednik se odlučivao u velikim bitkama. Ciljevi su državni, rat je produžetak politike drugim sredstvima, izgrađuje se država i nacija, te služi zaštiti teritorija.

² Oyvid Oyvid, 2016, *Šta je rat?* Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, str. 59

Vođeni su u Evropi od 18.stoljeća do sredine 20.stoljeća. U ovim ratovima naglašeno jedinstvo države-naroda-vojske u novim se ratovima raspalo, naročito nakon okončanja hladnoratovskog sukoba.

Novo lice rata obilježavala su: masovna zlodjela prema civilima, borba bez opreme, u vodstvu *gospodara rata* koji nisu povezani s državom, decentraliziranim vojnim formacijama, pojava privatnih obveznika i profitera, izmješanog vojnog djelovanja i kriminaliteta. Primjere takvog ratovanja poslije Bosne i Hercegovine vidimo u Afganistanu, Siera Leoneu, Liberiji, Ruandi, Istočnom Kongu, Somaliji, Sudanu, Iraku itd.

Rat postaje grana privređivanja. Kroz kontrolu resursa, proširuju se tržišta na kojima se plaća zaštita te uzrokuju, bez obzira na pobjednika, raspad državnog autoriteta i autonomije.

Nove ratove karakterizira asimetrija i u upotrebi sredstava i vrste ciljeva zbog kojih se vode. Primjer su pobunjeničke grupe koje ne biraju sredstva za ostvarenje ciljeva, često na uštrbu lokalnog civilnog stanovništva.

Kada su novi ratovi lokalni, oni su i globalni. Postoje tri razloga njihove globalizacije. U njima učestvuju ratnici iz susjednih zemalja ili iz svijeta, motivirani religijskim, ekonomskim ili nekim drugim razlozima. Njihove kriminalne i finansijske organizacije često obuhvaćaju cijelu regiju. Politički, ekonomski i vojno su vezani s dijasporom diljem svijeta, naročito s onom koja je locirana u bogatijim državama svijeta. Sve ove komponente umanjuju utjecaj država na tokove novih ratova.³

Argumenti koji poriču da su novi ratovi „ratovi“ kažu da su to zapravo situacije u kojima se monopol nad silom raspao (u državi) i da je monopol nad nasiljem prešao u neku vrstu tržišta nad nasiljem. Zato se i postavlja pitanje da li su ovi polupolitički i polukriminalni obračuni uopće rat. John Muller kaže da su ratovi, građanski i međudržavni, ratovi kada u njima sudjeluje, barem na jednoj strani, državna vlast. Ako se unutar koncepta države doživljavaju različito politički organizirana društva, onda se i ta definicija dodatno proširuje.

Postoji argument da su sve ove pojave poznate i od ranije (profiteri, teror, gerile, zločini protiv civila itd.). Stathis Kalyvas kaže da je teško praviti razliku između današnjih individualnih motiviranih pljačkaških građanskih ratova i nekadašnjih kolektivnih ideologija o promjenama u društvu. Pošto su danas motivi pomiješani, kao što su bili i u starim ratovima. Pljačka se događala i u oslobođilačkim kolonijalnim pokretima i u velikim revolucijama, kao što se događa i danas.

Iako su spomenuti elementi prepoznatljivi i u novim i u starim ratovima, do sada nije bila primjećena ovakva kombinacija privatizacije, nedržavnih aktera i asimetričnih borbi kakve se primjećuju od završetka hladnog rata.

³ Osterud Oyvid, 2016, *Šta je rat?* Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, str. 70

U novim ratovima se državno centrirano razumijevanje konflikta raspada. Oni su mješavina razmirica, nasilnog kriminaliteta i rata. U novim ratovima, nakon raspada države, autoritarne forme preuzimaju drugi društveni fenomeni kao što su: klanovi, plemena, gospodari rata, narkokarteli, mafija i slično. Sve to simbolizira situaciju gdje se ratovanje privatizira. Značaj regularne vojske je oslabljen u korist plaćenika, bandi ili terorističkih grupa. U anarhičnom okruženju mafije ili narkokarteli iskorištavaju situaciju oslabljene državne vlasti kako bi nastavili sa svojim ilegalnim poslovima, bez jasnih namjera da se bore za pozicije vlasti ili da neki teritorijalni dio anektiraju od postojeće države.

Demokratske reforme mogu utjecati na potkopavanje autoriteta države. Zbog demokratskih akcija slabi veza narkokartela s vladom, opada korupcija i onda se utjecaji pokušavaju ostvariti nasilnim putem.

Danas su sve češće sive zone između rata i mira, *no war no peace*, naročito u nerazvijenim državama. Takve zone su opterećene čestim oružanim pljačkama, napadima i ratovima bandi. U njima se rascvjetala anarhija kao posljedica neefikasne državne vlasti, širenja velikih gradova, siromaštva itd. Ovakve enklave su sve češća pojava u svijetu i popratna su pojava brze urbanizacije u siromašnim zemljama. Obično svaki veliki grad ima četvrti koje su prepuštene anarhiji i vlada je odustala od njihove kontrole.

Privatni akteri u novim ratnim zonama mogu se podijeliti u pet skupina: pobunjenici, gospodari rata, teroristi, kriminalci i privatne vojske/sigurnosne agencije.⁴

Pobunjenički pokreti žele zaustaviti tlačenje i prakse blokiranja mogućnosti određene vlasti nad njima (npr. IRA u Sjevernoj Irskoj). U osnovi ovi pokreti imaju nadređene političke ciljeve i koriste se ciljanim nasiljem. Gospodari rata pojavljuju se kao posljedica slabe centralizirane vlasti, profitiraju na političkom neredu. Švercerima i krijumčarima je slaba država preduslov dobre zarade. Često podržavaju međunarodne terorističke grupe, kako ostvaruju veze za prekogranični kriminalitet. Oni se nalaze na razmeđu kriminalnih grupa i političkih aktera. Terorizam koristi nasilje nad civilima s ciljem zastrašivanja i provociranja protivmjera. To je ideološki motivirano djelovanje, bez centralističkog vodstva, već organizirano na principu autonomnih celija. Kriminalne organizacije su najistaknutiji akteri novih ratova. Globalizacija, slobodna trgovina i kretanje ljudi dali su još veću finansijsku podršku ovakim organizacijama. Pranje novca, koji se kasnije ulaže u legalne poslove, izložilo je i prostor u kojem vladaju zakoni utjecaju kriminalnih grupa. Takve grupe su ojačane i na prostoru bivše Jugoslavije, zbog brzih privatizacija, jeftine prodaje države imovine te slabe javne kontrole.

Svi ovi privatni akteri često su izmješani i teško je praviti jasnu razliku između njih u nastalim konfliktnim situacijama. Rat je isplativ za sve privatne aktere nasilja. Dok se državne vojske financiraju iz sredstava poreznih obveznika, privatni akteri žive od pljačke, krijumčarenja i organiziranog kriminala.

⁴ Osterud Oyvid, 2016, *Šta je rat?* Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, str. 101

Centralna objašnjenja razvoja mira su nestalna i neodrživa. Demokratski režimi se mijenjaju, oni nisu više nužno mirovni, a demokratizacija ne znači proces stvaranja mira. Analize o ratu i miru imaju sve manju vrijednost anticipacije zbog komplikiranosti dinamike današnjih konfliktova.

Očit je brzi rast vojne industrije. Vojska je van monopolja javnog sektora. Privatne firme preuzimaju veliki dio tradicionalno državnih zadataka, kao što su obuke, održavanje, osiguranje, vođenje kantina itd. Tako su nakon rata u Bosni i Hercegovini veliku ulogu imale privatne firme koje su sprovodile međunarodne preporuke za stabilizaciju u ovim područjima.

Najveća privatizacija se događa u sektoru sigurnosti i funkcija podrške. Nakon hladnog rata dolazi do sve veće privatizacije zbog:

1. reduciranih vojnih izdataka i smanjivanje vojnih jedinica, što dovodi do povećanja privatnih/profesionalnih vojska na tržištu,

2. porasla je potražnja vojne ekspertize (pošto slabe države često nemaju efektivne vojske, one unajmljuju profesionalne vojske u obrani od pobunjenika.)⁵

Vojne su firme organizirane kao legalna poduzeća i imaju šire polje djelovanja. S porastom kriminaliteta u slabim državama, raste potreba za njihovim uslugama. Takav odnos stvara spiralu konfliktova i nasilja. Nemiri postaju plodno tlo za unosan posao.

Sve više velike sile u krizna područja šalju privatne vojske jer je tako smanjen politički rizik u odnosu na državno-vojno prisustvo. Visokoobrazovani kadar koji može upravljati i rukovoditi visokotehnološkim razvojem u modernom vođenju ratova, sve je češće kadar iz privatnih vojska. Ova je pojava dio generalnog vala privatizacije i neoliberalne politike slobodnog tržišta.

Ovakva situacija promijenila je generalne uvjete ratovanja. Države bez vojne tradicije, sa dobrim finansijskim mogućnostima mogu angažirati efikasne vojne jedinice i promijeniti ishode u svoju korist. Privatizacija daje veliku moć nedržavnim akterima kao što su humanitarne organizacije, firme ili čak pobunjeničke grupe, narkokarteli itd. Male države postaju manje ovisne u savezništvu s velikim silama. Došlo je do zamagljenja granica između vojnog, civilnog i ekonomskog sektora.

Današnje prijetnje i sigurnosni zadaci manje su objedinjeni u odnosu na nekadašnju obranu od invazije i zaštite teritorija. Ponuda i potražnja u sektoru sigurnosne politike je fragmentirana na tržištu. Prijetnje se ne pojavljuju unutar „nacionalnih“ granica ili van njih, tako da je teško osigurati se samo putem nacionalnih sredstava. Sada su u fokusu individualna sigurnosna rješenja.

⁵ Osterud Oyvid, 2016, *Šta je rat?* Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, str. 156

Nalaže se pitanje kakve su šanse javne kontrole ovakvih procesa i sigurnosnih politika? Privatne firme nemaju političku odgovornost, mogu mijenjati vlasnike i nazive. Te su pojave posebno sporne kada se bave npr. obavještajnim poslovima i tajnim informacijama. Privatne firme imaju drugačiji plasman u odnosu na međunarodne konvencije i pravila o vođenju rata, nego što imaju države. Uz njihovu pomoć, vlade izbjegavaju političku odgovornost za kontroverzne intervencije. Trajno se prekida trojno svojstvo između države, naroda i obrane. U skandinavskim zemljama (za razliku od afričkih zemalja ili naftom bogatih arapskih država) još se uvijek privatnim firmama daju samo poslovi podrške ili održavanja.

Unuštrašnja pitanja neke države sve više poprimaju aspekt vanjske politike, i obrnuto. 21. stoljeće u prvom planu naglašava ekonomsku sigurnost. Događanja u jednoj regiji; ekonomska, politička i ekološka, mogu imati posljedice u sasvim drugoj regiji svijeta. Jačaju nadnacionalni savezi koji preuzimaju na sebe ulogu očuvanja globalne sigurnosti i mira.

Progoni ljudi na nacionalnoj, vjerskoj, etničkoj i rasnoj osnovi stvaraju velike migracijske krize u skoro svim dijelovima Europske unije. Socijalne i društvene devijacije su problem suvremenih politika EU. Uočava se tendencija sljeđenja nacionalnih politika i interesa političkih elita, a ne zajedničkih sigurnosnih politika Europske unije. Zasad nema ostvarene konstruktivne politike prema migrantima, jer pogled na migrante kao na isključivo potrebnu radnu snagu nije kostruktivna i inkluzivna politika.

Širenje straha od organiziranog kriminala, šverca droge ili terorizma stvorilo je ksenofobičnu atmosferu. Rasistička politika demotivira integraciju migranata u novo društvo i narušava temelje europskog zajedništva. Identitet pojedinca postao je sigurnosni izazov države, umjesto da prioriteti politike budu koncepti multikulturalnosti, zaštita prava manjina, pitanja azila itd.⁶

Ipak, u sigurnosnim zajednicama, kao što su to skandinavske zemlje ili zapadna Europa, mogućnost pojave rata je izuzetno mala. Važan faktor u razlikovanju kriznih i mirnih zona su uvjeti života.

1.2. Što je mir?

Prema riječima Jasmine Popović u tekstu *Istraživanje mira*, postoji mnoštvo naučnih radova koji se bave problematikom rata, a puno je manje onih koji se bave mirom. Mir se većinom objašnjava kao stanje jedne zajednice u kojoj prevladavaju red i pravda, između njezinih

⁶ Smajić Mirza, Seizović Zarije, Turčalo Sead, 2017, *Humana sigurnost u postkonfliktnom kontekstu*, Fakultet političkih nauka Sarajevo, 2017.

članova i u njenim odnosima s drugim zajednicama. Mir se definira i kao stanje u odnosima između subjekata međunarodnih odnosa , primarno država, gdje je napuštena primjena nasilja i koriste se nenasilna sredstava za ostvarenje općeprihvaćenih ciljeva i za rješavanje sukoba između ciljeva koji nisu takvi.⁷

Johan Galtung, direktor Međunarodnog instituta za istraživanje mira u Oslu, podijelio je pojam mira na pozitivni i negativni. Negativni mir podrazumijeva nepostojanje nasilja, a pozitivni mir uključuje postojanje harmoničnih odnosa, integracije ljudskog društva osnovane na suradnji.

Istraživanje mira postaje sve više zasebna naučna disciplina nakon drugog svjetskog rata, kada se svjetska javnost zajednički aktivirala u borbi za mir. Osnivaju se instituti za istraživanje mira. Osnovan je institut za istraživanje u Stockholm, koji je osnovala Švedska vlada i bavi se problemima naoružanja i razoružanja. Osnovana su nacionalna i međunarodna društva koja će osiguravati mir. Neka od najvažnijih su Međunarodno udruženje za istraživanje mira, sa sjedištem u Groningenu; Društvo za istraživanje mira, sa sjedištem u Philadelphiji, SAD; Međunarodni institut za istraživanje mira u Oslu itd.

Predmet istraživanja mira su faktori koji su omogućili stanje bez rata i koji omogućuju usove da se mir održi.

Istraživanje mira je naučnoistraživačka djelatnost orijentirana na problematiku mira i unapređivanje interdisciplinarnog istraživanja uvjeta mira i uzroka rata. Kada ga nazivamo problemski orijentiranom disciplinom to znači: a) da je orijentirana na točno određene fenomene, a tu su rat i mir sa svojom društvenom suštinom i zakonitostima; b) da teži rješenju problema: eliminiranju rata i izgradnji mira u svjetskim okvi

Irima; e) da istraživači moraju biti u stalnom kontaktu s naučnicima drugih društvenih nauka, kao i s javnim mnjenjem kome su namijenjeni njihovi prjedlozi i rješenja. Istraživanje mira je i sistematska analiza formalnih metoda za obezbjedenje mira, iako i ispitivanje moći, interesa i struktura u svijetu.⁸

Današnje teorije mira karakterizira multidisciplinarnost i međudisciplinarnost, tj. razne su društvene i prirodne nauke povezane u rješavanju problema. Na početku je bilo neophodno definirati mir. Osim spomenutih definicija pozitivnog i negativnog mira, javlja se pojam *strukturnog nasilja*, ugrađenog u samu društvenu strukturu, kao što su npr. nejednakost između bogatih i siromašnih, razvijenih i nerazvijenih zemalja i slično. Strukturno nasilje predstavljaljalo je novi izazov za istraživače.

Pojavljuju se istraživanja na više nivoa sa individuama kao osnovnim jedinicama. Cilj postaje ispunjavanje ljudskog života humanošću, a ne jačanje nacionalne moći. Teorije mira počinju preuzimati koncepte iz međunarodnih odnosa i političkih nauka, socijalne psihologije,

⁷ [file:///C:/Users/home/Downloads/politicka_misao_1982_1_2_76_94%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/home/Downloads/politicka_misao_1982_1_2_76_94%20(1).pdf)

⁸ [file:///C:/Users/home/Downloads/politicka_misao_1982_1_2_76_94%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/home/Downloads/politicka_misao_1982_1_2_76_94%20(1).pdf)

sociologije, ekonomije, povijesti, međunarodnog prava i nekih prirodnih nauka, kao što su matematika i statistika. Prihvaćeno je stajalište da istraživanja o miru ne bi trebala biti fokusirana na prošlost i proučavanje prošlih međunarodnih odnosa, već da bi trebalo svako istraživanje ponuditi neka okvirna rješenja i prijedloge za budućnost.

U klasičnoj fazi istraživanja mira osnovni cilj su bile nacionalne potrebe. Kasnije te nacionalističke tendencije zamjenjuje dogmatizam. Istražuju se uvjeti u kojima politike mira doživljavaju uspjeh ili neuspjeh. Danas je situacija drugačija, spomenuta je interdisciplinarnost i okrenutost budućnosti.

Teorije mira koje su se pojavile nakon drugog svjetskog rata bile su protuteža poslijeratnim vojnim i bilateralnim sukobima. Skrenule su pažnju na probleme nerazvijenoga svijeta i dale svoj doprinos općem naporu svjetske javnosti u borbi za mir.

Ispočetska su teorije mira bile zaokupljene proučavanjem velikih vojno-političkih problema, a danas se sve više bave posve novim područjima kao što su glad, čovjekova okolina, energija, obrazovanje o miru itd.

Teze o demokratskom miru zasnivaju se na tumačenjima da države s demokratskim uređenjem rijetko međusobno ulaze u rat. Liberalne teorije prepostavljaju da je mir moguć uz sljedeće uvjete: demokratska vladavina, sveobuhvatna slobodna trgovina i učešće u međunarodnim organizacijama. Pitanje je kako odrediti demokratski prag koji onemogućuje konflikt? Tako da se u suprotnim varijantama ove teze kaže da su države sklonije ratovanju ako su više demokratske.

Ustavna podjela moći u demokratskim državama balansira podjelu odluka i često pronalazi mirovni put za rješavanje konflikta. Demokratske države počivaju na zajedničkim kulturološkim normama, zbog čega imaju veći stupanj međusobnog povjerenja. Tu je i element liberalne trgovine. Uzajamna ekonomija koči razvoj konflikta. U suštini bi demokracije s ratom trebale biti nepomirljive, ali to se pravilo kroz povijest često narušavalo, naročito kada su demokratske države ulazile u sukobe sa drugim državama s ciljem da promijene njihov autoritarni režim.

Ratovi između ekonomski razvijenih zemalja su jako rijetki. Demokratske zemlje su dugo bile saveznici u borbi protiv zajedničkog neprijatelja- Sovjetskog saveza i Istočnog bloka generalno. Može se reći da je demokratski mir nusproizvod hladnog rata. Nuklearno oružje je umanjilo mogućnost rata bez obzira na načine vladavine rata, kao i razvoj blagostanja u naprednim demokracijama.

U djelomično demokratiziranim režimima veća je mogućnost konflikta nego npr. u jako autoritarnim državama, pošto nemaju potrebnu snagu da udovolje pobunjenicima ili da pobunu uguše. U kombiniranim režimima ostvaruju se i bolji uslovi za razvoj terorističkog djelovanja, pošto ne postoji potpuna kontrola političkih populacija. Kao što se događalo i na ovim područjima, djelomična demokratizacija formirala je političke partije prema etničkoj liniji. Tako izabrane političke elite nisu odgovorne narodu i ne obaziru se na garancije države. Možda je riješenje redefiniranje uloge istraživača mira u društvu.

Pravilno -definiranje cilja, pravilne metode i akcije radi njegova postizanja mogu svijet primaći ostvarljivom miru. Pri tome je jasno određeno mjesto naučnika u ljudskom društvu kao stvaralaca duhovnih i materijalnih vrijednosti, što ujedno znači da se istraživači mira moraju povezati preko nacionalnih granica i s vremenom postati međunarodna grupa za vršenje pritiska. Znači, istraživanje mira ima ograničeni domet ako ostane izolirana naučna disciplina, ali ima i otvorene perspektive ako se svim snagama orijentira na rješavanje gorućih svjetskih problema, ostvarujući tjesnu suradnju između teoretskih istraživanja mira i konkretnih akcija progresivnih, miroljubivih snaga. ⁹

⁹ [file:///C:/Users/home/Downloads/politicka_misao_1982_1_2_76_94%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/home/Downloads/politicka_misao_1982_1_2_76_94%20(1).pdf)

2. RAZVOJ MIROVNIH POLITIKA U SKANDINAVIJI

2.1. Nastanak mirovnih politika kroz sukobe

Modernizacija u ovim zemljama je prvo počela liberalizacijom. To je bio ambiciozan projekt izgradnje slobodnog društva. Modernizacija podrazumijeva i tehnološko – ekonomski razvoj i proces diferencijacije homogenog društva sa sličnim pogledom na svijet i društva različitih identiteta sa vlastitim sistemom vrijednosti. Modernizacija je donijela konsolidaciju nacije i države. Unutar nacionalnih država su se formirala nova društva.

Početak 20.stoljeća i u skandinavskim zemljama je bio buran. Dva sukoba su bila dominantna. Sukob između tradicionalista i modernizatora, te sukob između kapitalista i radničke klase. U ovim je zemljama bila puno važnija jednakost i empatija od socijalnih integracija konbiniranih s jakom ulogom države. Nisu u potpunosti prihvaćali Marxovo učenje. Socijalizam nije bio nužno opozicijski stav (kao npr. u Francuskoj, Njemačkoj ili Velikoj Britaniji), već ortodoksan pogled na svijet.¹⁰

Od 1930.-tih socijalne demokratske stranke su u skandinavskim zemljama ostvarivale sve veću moć i mogle su same oformiti vladu. Ovo je bio i početak stabilnog perioda socijal – demokratske hegemonije. Kao i diljem Europe u 20. stoljeću javljaju se forme nacionalizama u skandinavskim zemljama, vezani uz naglu industrijalizaciju i ekonomski razvoj.

Kada je u pitanju Skandinavski model razvijanja socijalne demokracije 20.stoljeće se može podijeliti na tri faze. Prva faza traje do 30-tih godina 20. stoljeća. Ova je faza počela sa spomenutim sukobima, a završena je formiranjem osnovnog okvira socijalne demokracije u skandinavskim zemljama. Sve ekstremne tendencije su prevaziđene, radnička klasa je integrirana u društvo putem vlastitih političkih programa i stranaka. Druga faza počinje 30 – tih i traje do 70 – tih godina 20. stoljeća. U ovoj fazi postaje jasno da je skandinavski model demokracije uspješno pomirio radničku klasu sa zahtjevima kapitalizma. To je povijesni kompromis. Posljednja faza je faza postmodernizma, traje od 70-tih godina do kraja 20.stoljeća. Ovaj je period obilježila dezintegracija. Činilo se da razvoj ekonomije i društva ide u različitim smjerovima. Politike slobodnog tržišta su utjecale na državu i na društvo. Ova faza predstavlja cijelu kompleksnost modernizacije, nove probleme koji su se pojavili u vezi s individualizmom i solidarnošću. Nije to bio slučaj samo u Skandinaviji, već i u cijelom svijetu.

¹⁰ Sejersted Francis, 2011, *The Age of Social Democracy: Sweden and Norway in the Twentieth Century*, Princeton, NJ, Princeton University Press, str. 12.

2.2. Mirovna diplomacija, medijacija i facilitacija

Što se tiče mirovne diplomacije, ona je za skandinavske zemlje u vijek bila način i prilika da steknu važnu ulogu u globalnoj politici. Kao pionir nove mirovne diplomacije nametnula se ranih 1990-ih Norveška, ali Švedska, Danska i Finska su svaka na svoj način implementirale mirovne politike i rješavanje konflikata u svoje vanjskopolitičke agende. Uz sve to, u zadnja dva desetljeća stvorena je i nova međunarodna profesija ili uloga pojedinca, kao mirovnog medijatora, što je uz sve veću uključenost nevladinih organizacija u mirovne procese i politike postavilo pitanje eksluzivnosti državnog vlasništva nad diplomacijom. Neke od metoda koje su korištene u sklopu skandinavke mirovne diplomacije su: mirovno posredovanje, medijacija, facilitacija, arbitraža, pregovori itd. Te metode dio su nove *asimetrične diplomacije*, o kojoj će biti riječi.

Mirovno posredovanje ili samo *posredovanje* jedan je od ključnih izraza u sklopu mirovne diplomacije. Kao koncept, posredovanje otvara mogućnost za više različitih interpretacija, te će stroge i fiksne definicije bit izbjegnute. Najjednostavnija definicija mirovnog posredovanja je „*način na koji se rješavaju nesuglasice između dviju ili više strana od strane treće strane koja je u ulozi posrednika ili medijatora koji pomaže stranama u pregovorima. Medijacija nije ograničena samo na međudržavne sukobe, niti samo na oružane sukobe nego je provediva u više različitim domenama poput gospodarskih, pravnih, diplomatskih, radnih, društvenih ili obiteljskih sukoba*“.¹¹

Kako je posredovanje ipak širok pojam, nužno je koristiti definiciju koja je što bliža službenim izvorima. Za ovaj rad službena definicija mirovnog posredovanja bit će preuzeta iz UN vodiča za efikasno posredovanje: „*Posredovanje je proces u kojem treća strana uz njihov pristanak pomaže ili asistira dvije ili više sukobljenih strana da spriječe, riješe ili završe sukob, pomažući im da dođu do međusobno prihvatljivih dogovora*“.¹²

Središnji aspekt svakog mirovnog procesa je nekompatibilnost i posredovanje je alat koji se koristi kako bi se pronašlo rješenje za nekompatibilnosti zbog kojih su sukobi i započeli.¹³

Veoma je bitno definirati pojedinačne dijelove od koji se mirovno posredovanje sastoji zbog kasnije lakše usporedbe sa drugim mirovnim praksama.

¹¹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Mediation>, pristupljeno 17.03.2018

¹² UN vodič za efikasnu mirovnu medijaciju,
http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDPA2012%28english%29_1.pdf

¹³ Eriksson Mikael & Kostić Roland, 2013, *Peacemaking and peacebuilding: Two ends of a tail, Mediation and Liberal Peacebuilding. Peace from the Ashes of War?* London, Routledge, str. 13.

Eriksson i Kostić definiraju tri fundamentalna elementa koji su karakteristični za proces posredovanja:

1. Posredovanje je „normativna praksa uvedena u nasilan kontekst, koja kroz strukturiran proces ima za cilj razriješiti sve nekompatibilnosti postizanjem dogovora između dvije ili više sukobljenih strana, kako bi se postigao pozitivan ishod i osigurao trajni mir“¹⁴
2. Posredovanje je „nenasilni mehanizam za rezoluciju konflikata“¹⁵ po svojoj prirodi i po tome se radiklano razlikuje od nasilnih metoda uvođenja mira uključujući sve vrste vojne intervencije i politika prisile.
3. Posredovanje je jedna vrsta intervencije treće strane u sukob ali bez vojnih sredstava. Sve vrste intervencija su temeljene na voluntarizmu pod pretpostakom da treća strana nije dio sukoba. Proces posredovanja može biti domaći, bez sudjelovanja treće strane izvana iako je u praksi većina ovih procesa vođena izvana.¹⁶ U svakom slučaju, medijator ne smije zauzimati stranu u konfliktu.

Nadalje, korisno je napraviti razliku između posredovanja ili medijacije i arbitraže s jedne i posredovanja i pregovora s druge strane. Pravno govoreći, posredovanje se od arbitraže razlikuje u tome što treća strana (arbitar) sudjeluje i ponaša se kao sudac ali u vansudskom postupku, te ne sudjeluje aktivno u diskusiji.¹⁷

Pregovori su strateška situacija s obzirom na to da su odluke aktera međusobno izravno povezane. Prema Höglundu, mirovni pregovori su dio šireg mirovnog procesa i kao dio tj. podvrstu tog procesa on promatra i posredovanje.¹⁸

Unatoč većem broju definicija posredovanja koje kruže u literaturi, navedeni elementi neizostavan su dio svake politike mirovnog posredovanja: 1) strane u konfliktu, 2) medijator ili posrednik, 3) proces medijacije ili posredovanja, 4) kontekst u kojem se posredovanje odvija.¹⁹

Svaki od 4 navedena elementa potrebno je dodatno proširiti. Što podrazumijeva širi mirovni proces čiji je dio posredovanje i kako bi ovaj proces tebao biti tretiran u situaciji u kojoj se posredovanje odvija, tko može sudjelovati u procesu posredovanja i koje su strategije koje posrednik može korisitit kako bi sukobljene strane uvjerio da je mir najbolje rješenje?

Mirovni proces je izraz koji uveden 1970-ih godina prošlog stoljeća kako bi opisao prelazak iz stanja rata u stanje mira, obično kroz razne vrste dogovora. *Mirovni proces* je koji ima

¹⁴ Eriksson & Kostić 2013, 11.

¹⁵ Eriksson & Kostić 2013, 11

¹⁶ Eriksson & Kostić 2013, 11–12.

¹⁷ <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/mediation>, pristupljeno 25.04.2018

¹⁸ Höglund Kristine, 2008, *Peace Negotiations in the Shadow of Violence*. Leiden & Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 15.

¹⁹ Bercovitch Jacob, 2002, *Introduction: Putting Mediation In Context*, Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan, 8.

više slojeva i više faza, ali najvažnija je volja primarnih strana da pristupe razrješenju sukoba kroz pregovore i postignu određeni konsenzus.²⁰

Rezolucija konflikta podrazumijeva sve metode i procese koji se koriste u postizanju mirnog razrješenja sukoba i metode i procedure rezolucije konflikata uključuju ali se ne ograničavaju na: pregovore, posredovanje, diplomaciju i kreativno mirotvorstvo.²¹

Izgradnja mira ili Peacebuliding je još jedan izraz koj se koristi za opisivanje mirovnog procesa. Johan Galtung je 1976. definirao izgradnju mira kao „*promoviranje održivog mira kroz fokusiranje na rješavanje ključnih povoda nasilnog sukoba i podršku lokalnim kapacitetima za održanje mira i rezoluciju konflikata.*“²²

2.3. Izgradnja mira

U zadnja dva desteljača, izgradnja mira obično podrazumijeva međunaordne operacije održavanja mira čiji je cilj rekonstruirati zemlje u kolapsu i razrušena društva nakon što su mirovni pregovori već postignuti.

U godinama poslije hladnog rata, nekad hegemonski shvaćana logika izgradnje mira zamijenjena je logikom izgradnje mira koja uključuje ideju da i nakon oružanog sukoba međunarodna zajednica ne smije samo garantirati održanje mira nego se potruditi da pomogne u građenju zaista održivog mirnog stanja i pruži potporu razvoja postkonfliktog društva.

Mirovne politike kao takve imaju dugu povijest, i otkad postoje, brojni su bili pokušaji da se uvedu i etabliraju u međunarodne političke sustave kroz koje bi rješavele i u najboljim slučajevima i sprečavale sukobe i ratove, a na kraju krajeva, u teoriji vrhunac postojanja mirovnih politika bio bi zaustavljanje svih ratova i postizanje globalnog trajnog mira.

Prije ere Hladnog rata, najintenzivniji period traženja mehanizama održanja mira bio je kraj imperijalnog doba od kasnog 19. prema ranom 20. stoljeću. U tom vremenu, cilj je bio uspostavljanje permanentnog sustava arbitraže koji je bio jedna od ključnih točaka agende na Haškim mirovnim konferencijama 1899. i 1907. godine.²³

Izgradnja mira tada se podrazumijevala kao regulrani sustav među suverenim državama. Promijenu je donio kolaps starih multietničkih carstava, Habsburga, Romanova i Osmanskog, što je stvorilo nove izazove. Naime, lokalni etnički konflikti koji su imali puno elemenata

²⁰ Höglund 2008, 15–17.

²¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Conflict_resolution, pristupljeno 10.03.2018.

²² Galtung Johan 1976, *Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking and Peacebuilding*, Copenhagen, Ejlers, 282–304.

²³ Gittings John 2012, *The Glorious Art of Peace. From the Iliad to Iraq*. Oxford University Press, 142–9.

trenutnih asimetričnih konflikata počeli su se naglo širiti od Baltika do Sirije. Međunarodna zajednica, predvođena Ligom naroda posredovala je i riješila mnoge od ovih konflikata.²⁴

Norvežanin Fridtjof Nansen bio je uključen u nekoliko istaknutih ranih slučajeva mirovnog posredovanja od kojih je najpoznatiji bio Tursko-Grčki mirovni ugovor iz 1922. godine koji je uključivao maovsku razmjenu stanovništva. Iako je taj ugovor u praksi uništio stoljećima stara multietnička društva, u to vrijeme bio je slavljen zbog izbjegavanja ljudskih žrtava i Nansen je dobio Nobelovu nagradu i status nacionalnog heroja Norveške.²⁵

2.4. *Kraj milenija donosi velike promjene*

Klasična Westfalska dihotomija i pristup između internog i eksternog, ali i lokalnog i globalnog pojavio se 1990-ih godina prošlog stoljeća u zamagljenoj formi. Konflikti poput onog na Balkanu i Bliskom istoku ukinuli su klasično Westfalijansko shvaćanje ratovanja kao monopolja država i pokazali kako su sukobi više frakcija unutar jedne države mogući i najavili kako će takvih primjera unutarnacionalnog ratovanja biti sve više.

Studije koje se fokusiraju na izgradnju mira takve vrste konflikata definiraju kao asimetrične sukobe ili ratove. Izraz se koristi kako bi se pokazalo da zaraćene strane u sukobu nisu više isključivo države nego uključuju i strane poput raznih pobunjeničkih, paravojnih i terorističkih grupa. Zbog toga se u međunarodnoj zajednici stvorila konfuzija, tko su u asimetričnim sukobima zaraćene strane i kome treba dopustiti pristup mirovnim pregovorima.

Situacija je često još komplikiranija kada se promatra pobliže jer primjerice pobunjenička grupa može u praksi biti podijeljena na više podgrupa bez jasne komandne hijerarhije. Također, razlika između civila i vojnika koja je bila tako jasna u klasičnim Westfalijanskim ratovima danas je potpuno nejasna, zamagljena različitošću ciljeva i motivacija za čin nasilja.

Najčešći cilj vođenja asimetričnih ratova je želja za neovisnošu i samostalnošću etničke ili nacionalne grupe koja je dotad bila ili je smatrala kako je bila pod vlašću drugih. Time se otvara pitanje identiteta, bilo da je on etnički, nacionalni ili religijski, identitet je uvijek u srži tih ratova.²⁶

Argumeni za samostalnost i uspostavu vlasti gotovo su uvijek bazirani na identitetskim diskursima i etničkoj homogenosti. Kako su ovi konflikti bazirani na identitetu, vuku autoritet iz povijesnih nepravdi, mržnje i nesigurnosti te na taj način apeliraju na osnovne

²⁴ Gittings 2012, 150–158.

²⁵ Vogt, Carl Emil, 2005, *Fritjof Nansen and the Norwegian Peace Tradition*, Oslo, 26.

²⁶ Fixdal Mona, 2012, *Just Peace: How Wars Should End*, Palgrave Macmillan, a division of Nature America Inc. 4.

egzistencijalne strahove određene grupe- grupno preživljavanje, izolaciju drugih i drugačijih i etničko čišćenje.²⁷

Kao ratovi u čijem je središtu identitet i kolektivna memorija, uloga civilnog stanovništva doživjela je značajan zaokret, od pasivnog promatrača i izvora podrške do jednog od glavnih ratnih ciljeva- osvajanja ljudskih umova. Izraz „etničko čišćenje“ je uveden 90-ih godina prošlog stoljeća da opiše karakter ratova u BiH i Ruandi koji su završili brutalnim pokušajima da se fizički istrijebi druga etnička skupina.

2.5. *Promjena paradigmе*

Vlasništvo nad teritorijem i izražavanje autentičnosti vlastite etnije na tom prostoru najbolje se očitovalo na konstantnom uništavanju povijesnih spomenika koji se nisu uklapali u sliku povijesti koja je bila nametnuta zaraćenim frakcijama.

Prva stvar koju treba primijeniti u mirovnim pregovorima kada je u pitanju asimetričan sukob je uvesti više faktora koji će biti predstavnici strane za izgradnju mira. U prošlosti, mirovni procesi su vođeni samo među državama i nevladin sektor bio je potpuno isključen iz mirovne diplomacije.

Drugo, u asimetričnim sukobima, „oni koji potpisuju ugovore ne kontroliraju sve one koji su uključeni u sukob“ kao što je to bio slučaj u državocentričoj diplomaciji. Pobunjeničke i terorističke grupe ne predstavljaju cijele populacije i nisu dobili nikakav legitimitet kroz demokratske procedure.

Treće, kršenja ljudskih prava su postala pravilo u novijim konfliktima i nužno je u proces izgradnje mira uključiti pitanje ratne pravde i kazne za ratne zločine.

Treba imati na umu da većina onih koji kroz predstavljanje zaraćenih strana sudjeluju u mirovnim pregovorima već imaju krvave ruke. Winter zaključuje je da pregovarači, tj. medijatori u postwestfalijanskom mirovnom procesu moraju biti hladnokrvni, hrabri i sposobni pogledati ratu u oči.²⁸

Završetak Hladnog rata drastično je promijenio međunarodne norme i prakse, te omogućio razvoj nove vrste mirovnih politika i mirovne diplomacije. U isto vrijeme, mijenjala su se i shvaćanja o granicama državne suvereneosti i ljudskim pravima. Državni integritet bio je

²⁷ Aggestam Karin & Björkdahl Annika, 2009, *Rethinking Peacebuilding: The Quest for Just Peace in the Middle East and the Western Balkans*, Routledge New York, 17.

²⁸ Winter Jay, 2012, *Postscript: War and Peace in a Transnational Age*, Palgrave Macmillan, 254–6.

dominirajuća norma kroz cijelo razdoblje Hladnog rata, ali od 1990-ih intervencije od strane međunarodne zajednice, kako bi se prekinuli konflikti i humanitarne krize, postale su pravilo, pa čak i obaveza međunarodne zajednice.²⁹

Primjeri takvih humanitarnih intervencija poput BiH i Kosova ukazuju na novu normu koju je Međunarodna komisija o intervencijama u suverenost država (ICISS) modificirala 2000. godine u oblik koji kaže kako suverenost državu obvezuje na zaštitu civilnog stanovništva, te ukoliko ona u tome zakaže, međunarodna zajednica ima odgovornost umiješati se u sukob.

Izgradnja mira i mirovna diplomacija također su redefinirane kao dio drastične promjene međunarodnih normi. 1990-e godine bile su zlatno doba novih mirovnih politika i nove mirovne diplomacije. U tom razdoblju kroz mirovne pregovore, uspješno je razriješeno otprilike 40 različitih konfliktata.

2.6. *Promjena uloge medijatora*

Miješanje treće strane u pregovore i mirovno posredovanje postalo je uskoro općeprihvaćena norma kao praksa u međunarodnoj mirovnoj diplomaciji a istodobno je diplomacija prestala biti ekskluzivna za države. Same države počele su delegirati i predvoditi pregovore među zaraćenim stranama. Za razliku od hladnoratovskih normi, promjena je bila drastična, ali se nije dogodila preko noći, promjena je došla korak po korak, kroz pojedinačne slučajeve među kojima su pregоворi između Izraela i Palestine u Oslu 1993. godine bile možda i ključni događaj.

Genocid u Ruandi, 1994. godine malo je usporio optimizam u implementaciji nove mirovne diplomacije ali prema Vidaru Helgesenu, pravi početak nove ere mirovne diplomacije je 11. rujan 2001. godine. Ako su pregоворi u Oslu 1993. bili ključni događaj u otvaranju mirovnog posredovanja u asimetričnim konfliktima i otvaranju pregovora prema pobunjeničkim pa čak i terorističkim skupinama poput PLO (koja je tada smatrana terorističkom skupinom), u post 9/11 svijetu, terorizam je postao „mentalni Berlinski zid“ u svjetskoj politici.

Efekti ove promjene doveli su do drastičnih promjena u rezoluciji konfliktata, te se u eri globalnog terorizma asimetrične sukobe počelo promatrati kroz prizmu globalne kampanje protiv terorizma. Rezultat takvog pristupa bio je skretanje pažnje sa dinamike pojedinih konfliktata na primarnu brigu za taktike pobunjeničkih skupina i na pitanje koriste li se one terorističkim metodama u svojim ratnim kampanjama. Ta vrsta aktivnosti automatski ih delegitimizira kao potencijalne sudionike mirovnih pregovora. U post 9/11 eri više nije moguće u pregovore uvoditi skupine poput skupine Hamas koja je proglašena terorističkom,

²⁹ Chandler David 2002 *From Kosovo to Kabul. Human rights and International Intervention*, Pluto press London 12.

te je na taj način primjerice Norveška prema Helgesenu uhvaćena u procijep između međunarodnih antiterorističkih politika na koje ne može utjecati i ambicija u mirovnoj diplomaciji koje ne može ostvariti upravo zbog antiterorističkih politika EU i SAD.³⁰

Helgesen primjećuje kako „ukoliko želimo riješiti asimetrične sukobe, moramo koristiti asimetričnu diplomaciju što znači da države ili organizacije moraju naučiti kako pregovarati sa teroristima.“³¹

Postavlja se pitanje kako se asimetrična diplomacija razlikuje od diplomacije država- država i koje vrste novih praksi i tehnika zahtijeva. Helgesen tvrdi da asimetrična diplomacija pruža ono što pregovarači trebaju da bolje shvate položaj pobunjenika, njihove političke interese, da uvjere pobunjenike da je sudjelovanje u mirovnim pregovorima najbolji izbor koji mogu napraviti, te da utječu na prekid terorističkih aktivnosti u budućnosti.

Fixdal ističe paradoks da asimetrične pregovaračke situacije kao „najbolje pregovaračke situacije među jednakima, a samim time i efikasni pregovori nisu mogući u asimetričnoj situaciji“.

Određena, minimalna jednakost potrebna je među pregovaračkim stranama jer je alternativa, da jedna strana drži veću pregovaračku moć u odnosu na drugu dovodi do neželjenih rezultata- da rješenje mirovnih pregovora krene u smjeru unilateralnih akcija ili odluka jače strane.³²

Prema Wallensteenu, angažman i mandat pregovarača ili medijatora, kao i njegov pristup, kao treće strane u pregovorima među zaraćenim stranama su ključni za uspješno djelovanje.³³ Medijatorov mandat je esencijalan u definiranju pristupa mirovnom procesu. Svensson i Wallenstein podješćaju i na to da „nijedan medijator slučajno ne završi usred konflikta“ kao i da medijacija ima svoju povijest. „Svi medjatori rade po dodijeljenom mandatu“, ali tko im daje mandat i kakve mu instrukcije daje onaj koji mu daje i mandat su ključna pitanja u promatranju i analizi cijelog procesa mirovnog posredovanja. „Agencija, država ili organizacija koja daje mandat može biti od velike pomoći medijatoru, ali može i s druge strane ograničiti njegove ovlasti, te medijator mora konstantno balansirati između zaraćenih strana i onoga koji mu daje mandat“³⁴. Nadalje, davatelj mandata „oblikuje način na koji primarne partije (sukobljene strane) posmatraju treću partiju (medijatora)“.

Mandat trećoj strani može dati ona sama sebi ili joj ga daje vanjski faktor. U prvom slučaju mandat se obično daje kroz neformalni proces, te formalni poziv dolazi tek kasnije. U tom

³⁰ Helgesen Vidar 2007, *How Peace Diplomacy Lost Post 9/11. What Implications are there for Norway?* Oslo Files on Defence and Security 03/2007, 6–7.

³¹ Helgesen 2007, 13–14.

³² Fixdal Mona 2012, *Just Peace. How Wars Should End.* Palgrave Macmillan, 35 – 38.

³³ Wallenstein Peter, 2012, *Academic Diplomacy: The Role of Non-Decision Makers in Peacemaking*, Santa Barbara: ABCCLIO, 267.

³⁴ Helgesen Vidar 2007, *How Peace Diplomacy Lost Post 9/11. What Implications are there for Norway?* Oslo Files on Defence and Security 03/2007, 14.

slučaju, rad medijatora je po prirodi povjerljiv i tek kada se postignu određeni rezultati, svjet smije saznati da se nešto dogodilo.

Čak i na to zaraćene strane imaju pravo uložiti veto, što automatski slabi poziciju međijatora.

Vanjski faktor koji daje mandat najčešće je velika svjetska sila, međunarodna ili regionalna organizacija, ili neko drugo tijelo ili grupa kojoj država ili države u konfliktu pripadaju ili čijem autoritetu odgovaraju. Čak i ako strane u konfliktu prihvate mirovni proces, često ostaju nezadovoljne zacrtanim ciljevima ili samim medijatorom te se na sve načine trude upropastiti cijeli proces.³⁵

U praksi, najčešće medijatora u međunarodnim sukobima bira UN - vijeće sigurnosti ili njegov generalni sekretar.

Smatra se da je procedura izbora medijatora od strane UN-a poštena i neutralna i zaraćene frakcije imaju utjecaja na krajnji odabir medijatora. Mandat dobiven od UN-a medijatoru garantira međunarodnu podršku i koheziju prije ulaska među sukobljene strane.

Regionalni kontekst bitan je u svim konfliktima, a pogotovo u dugotrajnim i intervencijama treće strane koje zahtijevaju regionalnu intervenciju. Wallensteen naglašava da primarne strane u sukobu moraju prihvati ulogu treće strane u konfliktu bez obzira na situaciju.

Što se tiče praksi i stilova mirovne medijacije, fokus je dosad najčešće bio na jednom posebnom slučaju mirovnih pregovora ili primjenjenih praksi pojedinog medijatora. Njegova uloga ne bi smjela biti precijenjena, čak i kada njegova osobnost nesumnjivo utječe na stil posredovanja (budući da neki posrednici u pregovorima nastupaju grubo, nekulturno, beskompromisno, principijelno, pa i isprazno, dok s druge strane mogu ispasti i otvoreni, pažljivi, kulturno senzitivni, fleksibilni, čak šarmanni zbog ulaganja dodatnog truda, glumačkog ili umjetničkog talenta ili nadahnuća koje su dobrodošle vještine za medijatore).

Ipak, nisu sve prakse mirovne medijacije utemeljene na aktivnosti pojedinca kao „zvijezde pregovora“. Pregovori su uvijek rad grupe i umjesto fokusiranja na pojedinačnog medijatora, fokus bi trebao biti na cijelom pregovaračkom timu.³⁶

Pregovarački timovi sastoje se od kvalificiranih pojedinaca koji predstavljaju različita područja za koja su profesionalni, te rade kao tim kroz cijeli mandat, kako bi pregovore uspješno priveli kraju.

Iako je korištenje tima za pregovore preporučeni način za vođenej istih, prednosti koje nosi angažman poznatog i dokazanog pojedinačnog medijatora ne smiju se zanemariti. Njegove privatne veze sa svjetskim političarima i njihova sposobnost da privuku pozornost svjetskih medija na problem može biti sjajna podrška nastavku procesa pregovora. Kompleksna priroda

³⁵ Svensson, Isak, Wallensteen, Peter, 2010, *Talking peace: International mediation in armed conflicts* Washington, DC: United States Institute of Peace, 12–14.

³⁶ Ibid., 117–8.

današnjih konflikata zahtijeva sve veće resurse i sve veći bazen različitih znanja i vještina da bi bili uspješno okončani, a to pojedinac, bez obzira na talent i vještinu ne može ispuniti.

Osim toga, medijatorski timovi dobra su i laka prilika za mlade diplomate da steknu vrijedno iskustvo u pregovorima kroz praksu. Dobar primjer je Eliasson koji je bio dio tima Olofa Palmea u pregovorima između Irana i Iraka, da bi kasnije postao vođa drugih mirovnih pregovora.³⁷

Stupanj iskustva posrednika povezan je sa ishodom procesa mirovnog posredovanja ali s druge strane, očigledno je kako je svaki slučaj jedinstven i metode i stilovi posredovanja se moraju odabrati sukladno realnom stanju stvari i okolnostima pregovora. Zbog toga je nužno znati prepoznati specifične pregovaračke stilove bazirane na opsežnim empirijskim studijama slučajeva mirovnog posredovanja.

Svensson i Wallensteen posebno traže generalna pravila i inzistiraju na komparativnom pristupu studijama Jana Eliassona.³⁸ Prema tome su definirali 4 ključne dimenzije pregovaračkog stila: scope (djelokrug), methods (metode), mode (način ili modalitet) i focus (fokus).³⁹

Pitanje djelokruga je prvenstveno vezano za početak mirovnog procesa budući da su ostale 3 dimenzija povezane za situacija koja je već u tijeku ili uz način za privođenje situacije kraju.

Uz to, identificiraju sukobljene politike u svakoj od dimenzija koje nisu nužno isključujuće ali svaki medijator ima pravo primijeniti svoj vlastiti spoj načina.

Što se tiče djelokruga medijacije, „podrška klučnih međunarodnih aktera i prihvaćanje glavnih strana u konfliktu“ je prema Eliassonu i mnogim drugim medijatorima ključno. Glavno pitanje kada se uspostavlja sustav medijacije u asimetričnim sukobima je „treba li uključiti sve strane ili isključiti neke od njih“ ali i kako definirati koje su strane relevantne i koliko će dugo proces ostati otvoren za uvođenje novih strana, budući da se u asimetričnim sukobima paradržavni akteri mijenjaju cijelo vrijeme.

Također je teško prepoznati tko predstavlja koga pošto nema pravne ili demokratske procedure na kojoj se temelji pravo predstavljanja.

Na medijatoru je da se izbori sa kompleksnošću asimetričnog konflikta, mada Svensson i Wallensteen predlažu jednostavnije aranžmane i sugeriraju da bi organizacije koje daju mandat trebale odlučiti o predstavnicima.⁴⁰

Fixdal se ne slaže i ističe kako je medijator onaj koji bi na kraju krajeva trebao odlučiti tko će dobiti poziv da sudjeluje u pregovorima. Čak i kada medijator odabere da uključi što je

³⁷ Ibid., 129.

³⁸ Ibid., 128–9.

³⁹ Ibid., 114.

⁴⁰ Ibid., 133.

moguće više aktera u pregovore, nitko mu ne garantira da će sve strane željeti sudjelovati i da neće ipak dovoditi u pitanje kompetencije i legitimitet samog medijatora.⁴¹

Eriksson i Kostić tom problemu pristupaju iz drugog kuta i naglašavaju kako su „predstavljanje“ i „uključenost“ primarnih strana ključne za uspješan proces mirovnih pregovora.

Alternativne opcije za metode medijacije su prema Svenssonu i Wallensteenu forcing (prisiljavanje) i fostering (njegovanje). Skandinavski mirovnjaci najčešće koriste fostering stil, dok se za primjer forcing stila uzima Richard Holbrooke, Američki međijator u ratu na prostoru BiH koji je eksplicitno prijetio prisilama srpskoj strani tijekom pregovora. Ta se metoda temelji na izgradnji prednosti u pregovorima za razliku od njegovanja koje se bazira na pokušajima da se stvori pozitivan zamah kroz mjere građenja povjerenja.⁴²

U literaturi vezanoj za mirovne pregovore može se naći nekoliko različitih metoda medijacije najčešće podijeljenih na tzv. *soft* (meke) i *hard* (tvrde) pregovore, *power based* (temeljene na sili) ili *trust oriented* (usmjereni na gradnju povjerenja) te medijatorske strategije koje se definiraju pojmovima kao što su *facilitation* (maksimalna efikasnost), *formulation* (formuliranje) i *manipulation/directive strategies* (manipulacija, strategije usmjerenja).

Wallensteen smatra da je važno razlikovati medijatore sa puno snage tj. velikom moći od onih sa manje ili nimalo fizičke moći.⁴³ Tradicionalno su unutrašnji pregovori i neutralna medijacija smatrani najefektivnijom formom mirovnih politika budući da su u zadnja dva desetljeća članovi međunarodne zajednice sve češće pribjegavali medijaciji koju vodi treća strana.⁴⁴

Problem sa medijacijom sile je ukrštanje sa drugim klasičnim pitanjem koje se često postavlja u literaturi iz mirovnih politika- uloga i legitimitet pristranih medijatora i medijatora sa očiglednim osobnim interesom u pregovorima.

Imparcijalnost prema nekompatibilnosti smatra se esencijalnom karakteristikom u definiranju treće strane⁴⁵, međutim kada se pobliže kritički promatraju mirovni procesi iz prakse, zahtjev za imparcijalnošću djeluje problematičan i težak za ispuniti.

Prema Erikssonu i Kostiću, „interesi i motivi liberalnih zapadnih sila koje interveniraju u sukob su u okvirima humanitarnog etosa gradnje mira i zaustavljanja kljudskih patnji, s druge strane, slučajevi zapadnih intervencija predvođenih SAD-om u BiH, na Kosovu i Afganistanu taj okvir dovode u pitanje. Onaj koji pregovara silom ulazi u mirovni proces sa rješenjima koja je unaprijed pripremio te stoga moćna treća strana pruža većinu normativnih i praktičnih rješenja koja bi trebala omogućiti trajno smirenje odnosa.“ Zbog toga se sve ozbiljnije otvara

⁴¹ Fixdal 2012a, 17.

⁴² Ibid., 116–8, 123.

⁴³ Wallensteen 2007, 269.

⁴⁴ Eriksson & Kostić 2013, 6.

⁴⁵ Wallensteen 2007, 268–9.

pitanje „jesu li mirovni procesi vođeni lokalno uvijek bolja alternativa“ čak i ako su takvi uvjetno rečeno domaći pregovori rijetkost?⁴⁶

Skandinavske zemlje imaju reputaciju neutralnosti i imparcijalnosti ili nepristranosti u situacijama kad su dio mirovnih pregovora. Neki nordijski medijatori inzistirali su tvrdoglavu na tim principima, čak i kada je to značilo ignoriranje očiglednih ratnih zločina, zbog čega je i nordijski model bio meta kritika.

Fixdal ističe kao primjer Stoltenbergovo prenaglašavanje svoje neutralnosti u kojem je odbio složiti se oko uloge Bošnjaka kao žrtve srpske agresije u ratu u BiH.⁴⁷

Iako medijator nije sudac, nemoguće je zanjega izbjegći ili ignorirati pitanja agresivnog ili nemoralnog ratovanja. Premda bogato iskustvo u pregovorima pokazuje kako je ideja neutralnosti kod uloge pregovarača bitna, to ne znači da moraju niti da mogu biti potpuno nepristrani.

To pokazuje slučaj *Oslo back channel*, u kojem je pozicija bliskosti medijatora sa jednom od zaraćenih strana pomogla dolasku do rješenja. Bliskost Norveške sa Izraelom olakšala je Izraelu da je prihvati kao treću stranu radije nego drugog kandidata Švedsku čiji su stavovi prema Izraelsko- Palestinskom sukobu mnogo kritičniji prema Izraelu. U tom slučaju, Norveška je čak napustila svoj čvrst stav oko imparcijalnosti i slušala savjete iz Washingtona kroz cijeli proces mirovnih pregovora, te pred sam kraj procesa snažno navlačila da se postigne sporazum kakav je SAD predlagao.⁴⁸ To ipak nije narušilo ugled Norveške kao nacije mirotvoraca.

Prethodna istraživanja pokazuju jasne dokaze snažne povezanosti između garancija mira od treće strane sa vjerojatnošću mira. Ishod Svenssonove studije je da je uloga UN-a kao treće strane u području mirovnih pregovora snažna i kako ih se može smatrati glavnom agencijom odgovornom za održavanje globalnog mira i sigurnosti. Reputacija je ultimativni resurs za UN kojim se stavlja u ulogu garanta mira. Zbog toga UN mora biti ozbiljan u zaštiti i učvršćivanju svoje reputacije i praktične sposobnosti da se ponaša kao garant mira jer je to nešto što generalno nije vječno i može nestati nakon nekoliko krivih koraka.⁴⁹

Četvrta i zadnja dimenzija medijacije na listi Svenssona i Wallensteena je fokus mirovnih pregovora. Medijator u svom poslu susreće normativno pitanja kakav mir želi postići, uski ili široki? To znači da bi fokus mirovnih pregovora bio na „izravnim problemima povezanim sa samim ratom ili na širim dimenzijama koje uključuju i pravdu“. Treba primijetiti da je „mir često u kontradikciji sa pravdom na više načina“. Glavni izazov je kako povezati pravdu s mirom iz perspektive medijatora.

⁴⁶ Eriksson & Kostić 2013b, 159–162.

⁴⁷ Fixdal Mona, 2007, *Ways Out of War: Peacemakers in the Middle East and Balkans*. Palgrave Macmillan, 119–138.

⁴⁸ Waage, Hilde Henriksen 2007. *The Minnow and the Whale: Norway and the United States in the Peace Process in the Middle East*, British Journal of Middle Eastern Studies, Vol. 34, No. 2, 157–176., 163, 170–4.

⁴⁹ Svensson, Isak, 2009, *Guaranteeing Peace: The Credibility of Third-Party Mediators in Civil Wars*, London: Routledge, 116–118, 122, 129.

Koliko su i u kojoj mjeri ta pitanja u temelju samog sukoba i treba li rat biti dio mirovnog procesa? Koja su pitanja vezana za humanitarno pravo uključujući pitanje ratnih zločina? Moraju li se mirovni pregovori voditi strogim principima legalnosti i pravde? Medijator ima ograničene mogućnosti ako želi slijediti pristup temeljen samo na pravednosti, pogotovo ako podjedanko u razgovore uključi sve zaraćene strane.

Od njega se na kraju ipak očekuje da postupa sa moralne visine budući da je obično pod mandatom koji mu je dala organizacija čiji se rad temelji na međunarodnom pravu i humanitarnim pravilima. Tako da je balansiranje između šireg i užeg shvaćanja mira uvijek teško i prisutno u svim medijacijskim situacijama. Lakhdar Brahimi, poznati medijator u Iraku, Afganistanu i Siriji kaže kako „nije uloga medijatora usredotočiti se na ljudska prava“ i kako „gradnja mira implicira da razgovaraš sa ljudima čije su ruke veoma krvave.“

3. MIROVNE POLITIKE SKANDINAVSKIH ZEMALJA

Po pitanju socijalnih i ekonomskih politika, tako i po pitanju sigurnosti i obrane Skandinavske zemlje se često doživljavaju kao drugačije. Generalna je percepcija da te zemlje drugačije odgovaraju na strateške izazove, drugačije oblikuju nacionalni interes, tj. u skladu sa regionalnim i internacionalnim ciljevima, a pri sklapanju saveza daju prednost slobodi u društvu a ne političkim prioritetima. Na skandinavske zemlje se gleda kao na sigurnosnu zajednicu koja je postigla dugotrajan i stabilan mir. Ona je mirni kutak Europe. Virtualni regionalni klub koji je unutar sebe stvorio superiornu moralnu logiku u odnosu na ostatak svijeta.⁵⁰

Danska, Island i Norveška su jedni od osnivačkih članova NATO – a. Švedska i Danska se odbijaju pridružiti toj organizaciji, ali su 2014. godine potpisali sporazum s NATO-om kojim dozvoljavaju njihovim snagama da se pozicioniraju na njihovom nacionalnom teritoriju, što je vrlo blisko de facto članstvu. Danska, Švedska i Finska su punopravne članice EU, a Norveška i Island imaju razvijene ekonomske sporazume s EU, ali nisu njezini članovi.

Skandinavske članice EU imaju neke ograde u odnosu na cjelokupnu politiku obrane EU, tako se npr. Danska nije obvezala da će sudjelovati u obrani bilo koje članice koja se bude proglašila žrtvom agresije. To pokazuje da Skandinavija ipak nije jedna monolitna grupa sa jedinstvenom obrambenom politikom, već da među tim državama postoje razlike kako u kulturi tako i u pogledu strateških odluka, oblikovanja sigurnosnih identiteta i različitih uključenosti u kooperativne obrambene projekte.

2009. je osnovan Nordic Defence Cooperation (NORDEFCO), institucionalni okvir za obrambenu i sigurnosnu politiku skandinavskih zemalja, koji je rezultirao raspravom o pojedinačnim izazovima, kooperacijom u obrani pred izazovima globalne sigurnosti i češćim smanjenjima obrambenog budžeta. Svaka od država preuzima različite uloge unutar NORDEFCO, što ilustrira razlike između njih.

Za svaku od država u nastavku će biti opisan nastanak mirovnih politika, te metode koje su najkarakterističnije za djelovanje pojedine zemlje, njihovi dosadašnji uspjesi u sprovođenju tih politika, te ukratko objašnjenje njihovih odnosa s drugim organizacijama.

⁵⁰ Gebhard, Carmen, 2017, *Scandinavian defence and alliance policies: different together*, Routledge, Handbook on Scandinavian Politics, London, Routledge, 86.

3.1 Norveška

Ideološki identitet Norveške nije bio sličan ni istočnom ni zapadnom, njihova ideološka pozicija bila je bazirana na humanitarnim principima, miru, suradnji i razoružanju. Solidarnost, internacionalizam i multilateralizam su snažne sile njihove vanjske politike. Sve skandinavske zemlje imaju dugu tradiciju sudjelovanja u akcijama očuvanja i izgradnje mira predvođene UN-om, prevencijama sukoba putem političkog dijaloga i medijacije.

Unatoč neutralnosti i nesvrstanosti, Norveška je u prvom svjetskom ratu bila pod pritiskom Ujedinjenog Kraljevstva, a u Drugom svjetskom ratu bila je pod Njemačkom okupacijom do 1945. godine. Zbog toga je do danas zadržala relativno konzervativno obrambeno držanje s nedostatkom povjerenja u saveznike. Tijekom Hladnog rata trudila se održati mirni skandinavski balans između vjernosti NATO-u i mirnih odnosa sa SSSR-om.

Kao i Danska, Norveška je jedna od zemalja osnivačica NATO-a. Odbila je da nuklearno oružje tijekom hladnog rata bude raspoređeno po njezinom teritoriju, bila je protiv savezničkih vojnih aktivnosti u blizini Ruske granice ili u Baltičkom moru.

1972. i 1994. godine norvežani su oba puta na referendumu odbili članstvo u EU. S određenim skepticizmom i uvjetima prihvata neke od sigurnosnih i obrambenih politika EU.

Norveški rashodi uloženi u obranu i sigurnost najveći su u regiji. Razlog je veliki norveški prosperitet i dvostruka ambicija da osiguraju obranu vlastite regije i da aktivnije participiraju u međunarodnim vojnim operacijama.

Unutar NORDEFCO-a Norveška je jedan od ključnih članova, po pitanju materijalnih sredstava ali i u političkom smislu. Po izdvojenom budžetu i suradnjom s NATO-om izdvaja se iz obrambenog skandinavskog okvira.

3.1.1. Norveška medijacija

U Finskoj i Švedskoj medijacijski profili su slični jedan drugom – iskusni diplomati rade za međunarodne organizacije, dok je slučaj Norveške malo drugačiji.

Prema Olav Ristu, postojala su tri formativna perioda u razvoju Norveške vanjske politike: period o 1905. do 1910. godine kada je klasična norveška neutralnost dobila svoj oblik, drugi je period između dva svjetska rata kada se Norveška zauzimala za pravnu vladavinu i razoružavanje i treći je period tokom 1940-tih kada se okrenula aktivnom učestvovanju u

međunarodnim politikama. Članstvo u NATO-u preusmjerilo je sigurnosne i obrambene ciljeve i država se pozicionirala unutar Sjeverno-atlanskog okvira.

Nakon hladnog rata i raspada dotadašnjeg međunarodnog poretku, vanjsko-politički diskurs Norveške se preoblikovao. Željeli su osvjestiti važnost etike u vanjskoj politici, humanitarnog djelovanja i očuvanja mira. Norveški ministar vanjskih poslova, Knut Vollebæk, zaključio je da je Norveško učešće u očuvanju mira i rješavanju međunarodnih kriza integralni dio njihove vanjske i sigurnosne politike. Značajan dio njihovih nastojanja bilo je podupiranje komunikacije između sukobljenih strana kako bi se u prvom redu smanjilo nerazumijevanje, tj. podupiranje bez aktivnog učešća u pregovaranju, te asistiranje u izgradnji povjerenja.

Ono što čini Norvešku medijaciju zanimljivom jeste dvostrana diplomacija, nevladine organizacije i kreatori vanjske politike zajedno rješavaju konflikte, što je mnogo rjeđi slučaj u Finskoj i Švedskoj. Drugim riječima, procesi paralelni službenoj diplomaciji su potrebni jer oni stvaranjem okruženja pogodnog za istraživanja i nova rješenja podupiru službenu diplomaciju. Norveška je našla način da kombinira metode alternativnih rješenja sa standardnim metodama i time je unijela značajan novi element u medijacijske sposobnosti *male* države.

3.1.2. Pozicioniranje Norveške kao mirovne nacije

Poznati Skandinavski političari su s vremena na vrijeme korišteni kao mirovni pregovarači u hladnoratovskoj eri, ali malene skandinavске države kao takve nisu nastupale u ulozi medijatora. Tek nakon Hladnog rata, nova vrsta mirovne diplomacije otvorila je mogućnost da ne-državni akteri sudjeluju u mirovnom procesu i tako su države izgubile monopol u vođenju svih vrsta mirovnih pregovora. Istovremeno, brojne međunarodne organizacije poput UN, zatim regionalne organizacije, kao i organizacije NGO sektora počele su se uključivati u mirovne procese. Kao dio ovih procesa i nekoliko manjih država poput Norveške profilirale su se kao graditelji mira i čvrsto su izgradile svoj status mirovnih pregovarača. Za Norvešku se može reći da su oni od toga napravili svoj brand. Norveška vlada mirovnu je diplomaciju 1990-ih proglašila prioritetom zemlje. Norveški primjer blisko su pratile Kanada, Švicarska i Švedska koje su intenzivirale svoju podršku mirovnim politikama a desetljeće poslije pridružile su im se Danska i Finska.⁵¹ Skandinavski znanstvenici pristupili su pojavi nove mirovne diplomacije i praksi medijacije 90-ih kroz dva slučaja u kojima je Norveška odigrala ključnu ulogu medijatora ili facilitatora: takozvani *Oslo back channel* 1993. i građanski rat u Šri Lani 2002. Moguće je istraživati razvoj praksi procesa mirovnih pregovora bližim promatranjem ovih slučajeva kao i kritičkom evaluacijom i propitivanjem tko bi trebao i kome

⁵¹ Helgesen 2007, 8

bi se trebalo dozvoliti da sudjeluje u mirovnim pregovorima ali i propitivati nepristranost i kredibilitet samog medijatora.

3.1.3. Razvoj norveškog mirovnog modela

Zašto se mirovna diplomacija smatra jednim od najvažnijih nacionalnih ciljeva? Kako su razni udaljeni konflikti postali važne mete prioritizacije vanjskopolitičkih ciljeva? Iver Neumann uvodi teoriju da je riječ o interesu malih država u mirovnim politikama iz perspektive povijesti diplomacije i tvrdi kako su „skandinavske zemlje trošile znatne resurse na održavanje sustava u raznim područjima poput gradnje institucija- Lige naroda i UN-a, posebno na održavanje mira, pomoći zemljema u razvoju i u nevolji te ulozi treće strane“ i aktivna uloga medijatora predstavlja logičan slijed takvog pristupa.⁵²

Prihvatanje aktivne uloge medijatora ili facilitatora proširila je doseg tradicionalne državne diplomacije. Aktivnost treće strane u sukobima bila je dio tradicionalne diplomacije od samih početaka njezinog postojanja, ali u klasičnom rasporedu snaga, treća strana je najčešće sudjelovala samo u upravljanju najtežim krizama, npr. vojnim intervencijama ili kao garant mirovnih sporazuma. To je bila aktivnost koju su provodile uglavnom velike sile koje su obično, kad bi nastupale kao medijatori provodile medijaciju sile kako bi uvjerile ili natjerale zaraćene strane na dogovor ili kompromis.

Male države prihvatile su i uvele pristup „najslabije vrste diplomatizacije treće strane“ i u pregovore počele ulaziti samo kao facilitator „koji nudi uslugu, ne aktivnog pregovarača ili vode pregovora nego diskretno prisutstvo koje nudi sve potrebne ljudske i materijalne resurse.“

Zemlja koja je bila pionir u tom pristupu bila je Norveška, ranih 90-ih. Nekoliko skandinavskih profesora- Švedana i Norvežana- proučavali su kako je mirovno posredovanje postalo dio Norveške vanjske politike i kako je uloga „nacije mirotvorca“ postala ključan element u međunarodnom brendiranju Norveške.

Neumann tvrdi kako je prve znakove razvoja nove mirovne diplomacije Norveška pokazala krajem 80-ih godina 20. stoljeća, konkretno 1989. godine kada je bivši ministar vanjskih poslova Thorvald Stoltenberg izabran za UN visokog predstavnika za izbjeglice te je kao najbližeg suradnika izabrao Jana Egelandu. Egeland je radio kao sekretar u Norveškom ministarstvu vanjskih poslova od 1990. do 1999. i njemu se pripisuje razvoj tzv. Norveškog modela koji karakterizira rad u ad hoc situacijama i privlačenje u mirovni rad norvežana sa iskustvom i kontaktima u određenim područjima.

⁵² Neumann, Iver B. 2011, *Peace and Reconciliation Efforts as Systems-maintaining Diplomacy: The Case of Norway*, International Journal, Vol. 66, No. 3, 563–579

Važno poglavlje otvoreno je i kada je norveško ministarstvo vanjskih poslova uspostavilo odvojenu sekciju za mir i mirovne politike 2000. godine.⁵³

Höglund i Svensson u svom su radu usporedili Norvešku samopercepciju sa međunarodnim imidžem koji je uspostavila. Rezultat njihovog istraživanja bio je dokazana hipoteza da je biti vješt i efikasan mirotvorac jako važno u sticanju međunarodne prepoznatljivosti i pozicioniranja male države u međunarodnoj zajednici.

Proglašenje „nacijom mirotvorcem“ je bilo važno za međunarodno brendiranje ali posjedovanje mirovorske agende služilo je i kao dio izgradnje nacionalnog identiteta. To je narativ koji je predstavljao malenu sjevernačku zemlju kao „veliku moralnu silu“⁵⁴

Norvežani predstavljaju mir kao važan dio svog nasljeđa i to je također jedan od razloga zašto se baš tu zemlju smatra posebno mjerodavnom za sudjelovanje u međunarodnim medijacijskim aktivnostima.

Neumann navodi 4 najvažnije izvora iz kojih Norveška vuče imidž države mirotvorca.

Prvi je važnost Norveškog miješanja u AngloAmerički mirovni pokret s kraja 19. stoljeća, zatim veza snažne misionarske tradicije Norveških misionara sa propovijedanjem mira, treće povezuje mirovne aktivnosti sa sudjelovanjem noveške u radničkoj internacionali i potcrtava sve to aktivnom ulogom Norveške u Ligi naroda i UN-u i ulogom Fridtjofa Nansena kao narodnog heroja i pionira mirovnih politika i humanitarnog rada.⁵⁵

Øystein Haga Skåland navodi četiri elementa na kojima je izgrađen imidž Norveške kao države mirotvorca prema nacionalnoj i internacionalnoj javnosti. Prvi element je prednost male površine/slabog kolonijalnog utjecaja zbog kojih nema teret prošlosti kao što ga imaju velike sile. Također zbog male površine nema razloga pokazivati moć te je kao medijator sposobna uspostaviti iskren odnos sa zaraćenim stranama. Treće, Norveška ima duboke korijene investiranja u mirovne politike i kao tradiciju ističe prirodno nasljeđe humanitarizma i mirovnog aktivizma. Četvrto, suradnja između javnih službi, NGO sektora i akademskih institucija je veoma bliska u Norveškoj.⁵⁶

Istu ovu kombinaciju aktera i operacija koje su blisko povezane i dobro funkcioniраju i Jan Egeland ističe kao glavnu karakteristiku norveškog modela.⁵⁷

Na mnoge je načine nova mirovna diplomacija transformirala tradicionalne *država- država* diplomatske odnose u jedan umreženi odnos u čijoj se mreži osim samih država nalaze i privatni akteri, a taj umreženi odnos je ne- državne aktere „diplomatizirao“ u trenutku kad su postali dio mirovnog procesa.

⁵³ Neumann 2011, 574–6; Neumann 2012, 13–16.

⁵⁴ Höglund & Svensson 2009, 177–180.

⁵⁵ Neumann 2011, 573–4.

⁵⁶ Haga Skåland, Øystein, 2010, *Norway is a peace nation: A discourse analytic reading of the Norwegian peace engagement*, Cooperation and Conflict, 45(1), 38–41.

⁵⁷ Neumann 2011, 575

Nova aktivna uloga Norveške u globalnim mirovnim politikama nije ipak jednoglasno prihvaćena, kritika najčešće dolazi sa desnice a odnosi se na to da su stvarni interesi Norveške mnogo bliži i opipljiviji, te da mirovna diplomacija oduzima resurse koji bi se iskoristili za tradicionalnu vanjsku politiku.⁵⁸

3.1.4. *Tajni pregovori u Oslu (Oslo back channel)*

Palestinsko- Izraelski sukob seže duboko u mandatna pravila međuratne ere ali poslije drugog svjetskog rata pretvorio se u sukob između države Izrael i Palestinaca koji nemaju vlastitu državu. Kako pregovori prema tadašnjim normama mirovih procesa nisu mogli biti vođeni izvan stroga zadanih okvira država i njenih predstavnika, Palestinci nisu mogli sudjelovati u razgovorim i PLO (Palestinska oslobodilačka organizacija) nije bila prihvaćena kao predstavnik strane u sukobu. Situacija se promijenila ranih 90-ih godina 20. stoljeća, a u promjeni parametara pregovora veliku je ulogu odigrala Norveška koja je osigurala uvjete za izravne pregovore između Izraela i Palestine.⁵⁹

Norveška istraživačica Hilde Henriksen Waage detaljno je opisala norvešku ulogu facilitatora u prvim diskusijama i norveške poteze koji su bili ključni da se mirovni prioces uspješno započne.

Takozvana *Oslo backchannel diplomacija* (diplomacija iza leđa javnosti, u pozadini javne pažnje) bila je po uvjetima revolucionarna premda nije donijela trajni mir na bliski istok. Ono što jest postigla je da je bacila rukavicu u lice dotadašnjim strogim praksama mirovne diplomacije i otvorila vrata pregovorima sa pobunjeničkim i terorističkim grupama.

Norvežani sebe nisu smatrali medijatorima nego facilitatorima. Prema Waage, „domaćini se nikad nisu miješali u pregovore nisti su im direktno nazočili.“ Ono na čemu su međutim norvežani inzistirali su bila „temeljna pravila“ koja su podrazumijevala potpunu tajnost i mogućnost povlačenja s dogovorenih pozicija, te su strogo zabranjivala vraćanje na sukobe iz prošlosti. Domaćinima se pripisuje i famozni duh Oslo koji je podizao atmosferu prijateljstva i humora. Kako su pregovori odmicali, izraelsko sudjelovanje postalo je službeno i neformalni razgovori dobili su status punopravnih mirovnih pregovora.

Početni norveški uspjeh je kasnije praćen na različite načine, najčešće pružajući razne vrste razvojne pomoći i podrška izgradnji institucija potrebnih da bi se uspostavila moguća Palestinska država.

⁵⁸ Skåland 2010, 41–3, 45–7.

⁵⁹ Fixdal 2012a, 4–9.

Norveška je ostala, unatoč poteškoćama na koje je naišla u vođenju mirovnog procesa prema pozitivnom ishodu snažan zagovornik solucija koja uključuje dva pregovarača ali je istodobno održavala unutrašnje Palestinsko pomirenje. Zbog toga je 2005. odlučila da normalizira diplomatske veze sa vladajućom koalicijom koju je tvorio i Hamas.

Stečena iskustva implicirala su da je mirovna diplomacija postala središnja točka Norveške vanjske politike. Angažman u gradnji mostova već je istaknut kao jedan od ciljeva koje će vanjska politika slijediti u izvještaju ministarstva vasnjih poslova upućenom u Parlament 1989.⁶⁰, ali je nakon uspjeha pregovora u Oslu postalo svima jasno da bi se Norveška trebala duboko posvetiti mirovnim politikama te pokušati stvoriti dodatne pripreme i kompetencije u tom području.

Norvežani su tijekom pregovora informirali SAD o procesu koji je kulminirao postpisivanjem sporazuma iz Osla u Washingtonu 13. rujna 1993., a fotografija Arafata i Rabkina koji se rukuju ispred Clintonom obišla je svijet.⁶¹

3.1.5. Novo područje angažmana norveške vanjske politike

Decentralizacija Norveške vanjske politike počela je ranih 1990-ih na području razvojnih politika i humanitarne pomoći. Iz tih je primjera zaključeno da izazovi s kojima se susrela vanjska politika zahtijevaju puno bližu suradnju između ministarstva i raznih nevladinih aktera.⁶²

Izazovi koji su se našli na putu i uvođenje novih pristupa implicralo je da je promocija mira postajala sve značajniji dio Norveške vanjske politike.

Među najveće diplomatske uspjehе pribrajaju mu se pomoć izbjeglicama i raseljenim osobama i rješavanje velike gladi u Kavkaskoj regiji u Rusiji, na Balkanu u Anadoliji, zatim medijacija u pregovorima Turske i Grčke za vrijeme rata 1922. Može se reći da je cijela Norveška vanjska politika izgrađena na nasljeđu koje je Nansen ostavio, čak i u udžbenicima spominje se izraz „Nansenova politička tradicija“⁶³, a ta je tradicija ostala vidljiva i za vrijeme Hladnog rata kada je Norveška bila uključena u nekoliko procesa mirovne diplomacije poput facilitacije na sastancima zaraćenih strana u Vijetnamu i započinjanju pregovora između Tajlanda i Kine.

⁶¹ Waage 2007, 160–2, 170–4.

⁶² Skåneland 2010, 34–54.

⁶³ Tradiciju je spomenuo ministar vanjskih poslova Norveške, Jonas Gahr Støre u svojoj prezentaciji: Norveška, nacija mira. Jonas Gahr Støre, *Norge som fredsnasjon – myte eller virklighet?* Govor održan u sjedištu NUPI, 24.04.2006.

Norveški angažman u pokušajima održavanja mira u Sudanu, Gvatemali, na Šri Lanci, u Maliju kao i na Bliskom istoku također naizgled prate isti uzorak. Široka mreža kontakata kombinira se sa konvencionalnijim pristupima i kompetencijama osigurana je priljevom značajnih financijskih sredstava.

Iako je i ranije promocija mira bila jedan od glavnih dijelova razvojne politike, ispostavila se nakon 1993. kao gotovo autonoman dio ugrađen u vanjsku politiku koji je mogao stajati samostalno.

Zbog potrebe za integriranim i koherentnim pristupom uveden je koncept Norveškog modela.⁶⁴ Oslanja se između ostalog na Norveški status relativno male države i na pouzdanje svijeta u Norvešku neutralnost kao i na dotadašnje uspjehe u razrješavanju konflikata koji su dokazali Norvešku sposobnost. Još jedan bitan sastojak je i felksibilnost u suradnji kao i podjela rada između Norveške vlade, NGO-a i akademskih institucija.

Još je jedna značajka bitna u kontekstu Norveške mirovne diplomacije, a to je izdržljivost u pregovorima i dugoročna perspektiva u pristupu rješavanja konflikata. Prema tome, cilj nije samo postizanje kraja nasilja i kovanje mirovnog sporazuma nego i pokretanje političkih, ekonomskih i drustvenih procesa da se postigne održiv i trajan mir.⁶⁵

Kao dio pokušaja da se umjesto zadovoljavanja negativnim mirom, procesi prebace u sferu pozitivnog mira, ekstenzivno se koristi razvojna pomoć i humanitarna sredstva u promociji i gradnji mira. Norveška vlada više je puta isticala kako su mir i razvoj međusobno ovisni.

Norveška je u slučajevima poput Burundija, Haitija, Aceha, Malija, Nepala, Cipra, Sudana, Istočnog Timora, Balkana i Zapadne Afrike izabrana kao potpora vodećim aketrima ali je povremeno i preuzimala vođenje mirovnih procesa i promocije mira.

Može se reći da je cilj bio fokus na određen broj slučajeva i dovođenje tih slučajeva ka pozitivnom ishodu.

Norveška preferira kooperaciju sa partnerima koji su u mogućnosti brzo reagirati na krizu i imaju pristup svim aketrima konflikta.⁶⁶ Norveška ima uvijek spreman tim za mirovne pregovore koji administrira Norveško vijeće za izbjeglice i koje služi u UN-u. Vlada je odredila određena sredstva koja se timu prosljedju kroz UN.

UN se i u Norveškoj smatra organizacijom koja je ključ za provedbu mirovnih i sigurnosnih politika u svijetu sa kompetencijama medijacije, vođenja pregovora, gradnje mira, kao katalizatora pravde i oslonac svim slabim državama. Unatoč svemu tome i dobroj suradnji Norveške i UN-a, Norveška ipak traži da ova organizacija uradi određene unutarnje reforme kojima bi pojačala kompetencije i resurse za provedbu mirovnih politika. Zbog toga je

⁶⁴ Kelleher, Ann, Taulbee, James, 2006, *Bridging the Gap: Building Peace Norwegian Style*, Peace & Change, 31: 479–505.

⁶⁵ Iz izvještaja: 'Norge i fredens tjeneste. Norsk bidrag till fred och försoning' (Norveška u službi mira. Norveški doprinos miru i pomirenju) Objavilo Ministarstvo vasnjskih poslova Norveške, 07.07.2000.

⁶⁶ Helgesen 2007, 25-26.

osnovana UN komisija za gradnju mira, Fonda za gradnju mira, te Jedinica za podršku pregovorima.

Osim UN-a, Norveška kvalitetno surađuje i sa OSCE-om, pogotovo kad su u pitanju Europske mirovne politike. Zajednički projekti uključuju intervencije na Balkanu, na Kavkazu i u Središnjoj Aziji.

Regionalno gledano, najviše se posvetila Africi, za koju je izradila i posebnu strategiju koja bi vodila implementaciji politika koje Norveška preporučuje afričkim zemljama.⁶⁷

Razne vrste mirovnih politika poduzete su najčešće u suradnji Sa UN, Afričkom Unijom i drugim partnerima, poduzete su u Sudanu, Ugandi, Somaliji, Maliju, Etiopiji i Eritreji.

Prema Norveškoj strategiji, planira se pojačati uključenost UN-a u Africi i planira se da im ključni partner bude Afrička Unija koja bi morala za to razviti civilne kompetencije i stručnost za mirovne politike. Norveška cilja na promociju sudjelovanja afričkih žena u raznim aktivnostima vezanim za mir, bilo lokalno ili na međunarodnoj razini u skladu sa Rezolucijom 1325 UN Vijeća sigurnosti.

3.2 Danska

U modernoj povijesti Danska je bila važan strateški igrač u Sjevernom i u Baltičkom moru. Danas je Danska *mala* država koja je prihvatile doktrinu neutralnosti kao bitnu odrednicu svoje vanjske politike. Nakon što je u Drugom svjetskom ratu trpila invaziju od Njemaca, ali i od Engleza na otocima, postala je jedna od država osnivačica NATO-a.

1961. zatražila je članstvo u EU, punopravno joj se pridružila 1973. Djelovanje Danske tokom Hladnog rata može se opisati kao pragmatično reagiranje, tipično za *male države*. Situacija se kasnije promjenila, Danska je postala relativno aktivna. Po pitanju sigurnosti i obrane više se posvećuje djelovanju unutar NORDEFCO, nego u skladu sa EU politikama.

Prevencija konflikata i promocija mira su u danskom slučaju najprije povezani sa rješavanjem slučajeva propadajućih ili propalih država. Takva vrsta mirovne politike ili bolje rečeno smjer pojavio se početkom 90-ih godina prošlog stoljeća i za to je imao više razloga.

Glavni je razlog bio što su propadanja država i humanitarne krize počele postajati sve češće, kao dio raspada koji se pojavio nakon završetka Hladnog rata i utjecao je na tektonske promjene u više svjetskih regija: Aziji, Europi, Latinskoj Americi i Africi.

⁶⁷ Norveška platforma za pomoć Africi: *Plattform for en helhetlig Afrika-politikk*. Oslo: Utenriksdepartementet, 2007.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/utvikling/afrikaplattformen_web_optimalisert.pdf

3.2.1 Spašavanje propalih država i rješavanje humanitarnih kriza

Krhkost velikog broja država i njihova nemogućnost da pruže osnovne usluge stanovništvu, uključujući sigurnost, imale su nesagledive posljedice i pridonijele su pojavi genocida, humanitarnih katastrofa, povećanog broja izbjeglica, povratku piratstva na moru i pojačane količine terorističkih skupina i njihovih napada.

Danska je bila jedna od zemalja koje su se početkom 90-ih fokusirale na raspade država i razvila je novu vanjsku, sigurnosnu i razvojnu politiku sa fragmentacijom država kao početnom točkom. Sve ovo je napravljeno jer se smatralo bitnim osigurati rezultate strane pomoći i razvojnih sredstava. U većem broju slučajeva se pokazalo da su rezultati godina razvojne kooperacije mogli propasti čim bi započeli nasilni nemiri i počele propadati državne strukture.

Zbog svega navedenog, Danska je 1995. odlučila pojačati svoju spremnost u području preventivne diplomacije i rezolucije konflikata osnivanjem entiteta kroz koji je okupljala eksperte koje bi zapošljavala na kraće periode u raznim preventivnim i mirovnim misijama.

Entitet o kojem je riječ zove se IHB, International Humanitarian Service (Internationale Humanitære Beredskab) ili međunarodni humanitarni servis i u početku je bio dio Ministarstva vanjskih poslova i za cilj je imao doprinositi naporima vlada ili međunarodne zajednice na području preventivne diplomacije i rješavanja konflikata kako bi se održali mir i stabilnost.

U svom programu koji je Danska vlada objavila 2011. istaknuta je razlika u sredstvima predviđenim za standardne razvojne programe i one koji su trebali biti upućeni u globalni okvir za stabilizaciju, rekonstrukciju i obnavljanje kapaciteta u ratom zahvaćenim područjima.

Prema Hansu Henriku Holmu, odluka Danske da provodi i razvija politike i stječe kompetencije na polju razumijevanja i jačanja slabih država bio je logičan potez s obzirom na događanja u svijetu 90-ih. Problem propadajućih država i društava bio je na vrhuncu i nije pokazivao znakove umora, pogotovo u dijelovima Europe i Afrike, te je zbog toga bilo nužno stvoriti i primjeniti nove vrste pristupa i stilova u mirovnim politikama. Pristupe koji će izravno povezivati humanitarnu i razvojnu pomoć sa jačanjem države, te će zahtijevati kooperaciju i koordinaciju između vanjske politike, razvojnih politika i angažmana na polju gradnje mira.

Iako generalno cilja na fokusiran utjecaj u rješavanju problema propalih i propadajućih država, Danski pokušaji da spriječi sukobe u zadnjih 20 godina bili su primjetni u Africi, Aziji i na Bliskom istoku. Od tih regija, najviše je pozornosti dobila Afrika koja je bila najviše pogodjena problemom fragmentacije. Status Afrike kao ključne mete danskog utjecaja vidi se i

u raznim dokumentima koji određuju vanjsku politiku, poput dokumenta o strateškom pristupu iz 2004. Ti se dokumenti između ostalog bave načinima financiranja mirovnih procesa i projekata vezanih za sigurnost zemalja i najčešće se realiziraju uz suradnju Afričke Unije (AU).

Od svih zemalja u kojima se Danska angažirala, najviše individualnog pristupa dobila je Somalija, a piratsvo koje se u toj zemlji pojavilo Danska je proglašila poroblemom koji zahtjeva poseban tretman.

Danska je u principu uvijek podržavala pokušaje afričkih zemalja da se i same uključe u održavanje sigurnosti na kontinentu. Zbog toga je 2011. i osnovan „Fond za mir i stabilnost“ kao međunarodna institucija koja financira projekte u Istočnoj Africi, ali i u Afganistanu i Pakistanu.

Kako bi AU mogla donositi odluke i poduzimati samostalne akcije, Danska je finansijski snažno podržala Vijeće za mir i sigurnost (PSC) Afričke unije, a regionalno IGAD, Međunarodni fond za vladanje razvojem u Istočnoj Africi, ECOWAS, Ekonomski savez zemalja Zapadne Afrike, i SADC, Južnoafrički savez za razvoj.

Najveći pothvat Danske u kojem je sudjelovala sa još nekim zemljama bio je Afganistan. U tom pothvatu korištena su civilna i vojna sredstva a „svedržavni“ pristup uključivao je političke, starteške i taktičke elemente. Prema tome je i prva Danska strategija za Afganistan iz 2008. bazirana na doprinosu svih relevantnih ministarstava. Uspostavljena je i radna grupa koja se sastojala od predstavnika raznih ministarsrtava. Koliko je Danska uložila u upravljanje krizom i mirovnim politikama u Afganistanu pokazuje i činjenica da je Afganistan 2013. bio na prvom mjestu po količini sredstava koje je izdvojio danski fond za razvoj.

Generalno, Danska podržava Međunarodni dijelog o gradnji mira i države. To je organizacija koja spaja područja u konfliktu i slabe države sa donatorskim zemljama, OECD i akterima iz civilnog društva.

3.2.2 Uključivanje nevladinog sektora u mirovne procese

Potreba za bolje koordiniranim i koherentnijim politikama podcrtana je i 2009. u kontekstu sigurnosno- obrambenog sporazuma između svih većih danskih političkih stranaka koji je bio glavna tema i nit vodilja kompletne nove Strategije za Dansku razvojnu kooperaciju.

Čitav taj nevladin pristup koji se protezao od same diplomacije preko razvojnih projekata i dostave humanitarne pomoći do vojnih aktivnosti bio je primijenjen u pripremi strateškog dokumenta o Danskom sudjelovanju u misiji u Afganistanu, a kasnije je poslužio i kao predložak za angažman u Somaliji.

Inzistiranje na potrebi za koordinacijom i koherentnošću nastavilo se pojavljivati kao glavna tema u svim većim političkim dokumentima koji su se ticali pristupa nestabilnim društвima objavljenim 2010. od strane Ministarstva vanjskih poslova Danske.

Zadnji dokument takvog sadržaja naglašava da su nestabilne države i društva jedan od najvećih izazova u sferi globalnog mira i sigurnosti. U njemu se navodi da je Danska primijenila razne pristupe i aktivne politike u području razvoja kao jedna od država sa najvećim stupnjem donacija, te da je pridonijela komplikiranim pokušajima uvođenja stabilnosti na razna mesta gdje je bio prisutan konflikt ili druga vrsta problema. Osim toga što planira nastaviti sa svojim mirovnim politikama, Danska prema dokumentu planira i ojačati aspiracije međunarodne zajednice u tom području koje smatraju ključnim za postizanje mira. Dokument se zaključuje sa postavljanjem ciljeva od kojih je najvažniji uspostava koordiniranog vladinog i nevladinog pristupa područjima vanjske, razvojne i sigurnosne politike. Ovo je potrebno da bi Danska mogla primijeniti neke od instrumenata koji se sastoje od vojnih, političkih, humanitarnih, stabilizacijskih i razvojnih sredstava koje ima na raspolaganju da bi se suočila sa problemima koji nastaju fragmentacijom postojećih država.

Danska vlada je 2012. u zajedničkoj izjavi ministara vanjskih poslova, razvoja i obrane naglasila da je prevencija konflikata, stabilizacija i rekonstrukcija propadajućih država i dalje prioritet za Dansku. Spomenuto je i da će fokus biti na najteže slučajevi poput Libije, Somalije i Južnog Sudana. Ministri su zaključili da će cilj Danske biti napasti probleme koji uzrokuju nestabilnost, konflikte i terorizam u korijenu umjesto da se kao dotad fokusiraju na posljedice. Naglasili su kako je bitno razviti kompetencije i sposobnost brzog, fleksibilnog i efikasnog odgovora na sve vrste kriza..

3.2.3 Medunarodna suradnja u mirovnim politikama

Što se tiče Danske i suradnje sa EU, Danska je aktivno uključena u poboljšanje Unijine kompetencije u području cjelovitog upravljanja sukobima. Cilj Danske je uklanjanje birokratskih barijera koje ima EU kako bi se maksimalno i sa punim uspjehom Unija mogla posvetiti mirovnim politikama. Birokratska ograničenja EU i njihovo ukljanjanje bila su i jedna od ključnih točaka istaknutih za vrijeme Danskog predsjedavanja Unijom 2012.

Zbog toga je dansko ministarstvo vanjskih poslova, da bi poboljšalo spremonst Unije da odgovori izazovima kriza i konflikata, te da stekne kompetencije potrebne da se izbori sa izazovima koji dolaze poslije konflikata organiziralo zajedno sa Vijećem Europe konferenciju zvanu "Ensuring a Comprehensive EU Approach to Crises: Readiness, Response and Recovery" (Osiguravanje sveobuhvatnog EU pristupa krizama: Spremnost, odgovor i oporavak).

Konferencija je održana 2012. u Bruxellesu i rezultirala je dokumentom čiji je zaključak bio kako je nužno istražiti mogu li postojeće strukture i procesi osigurati da se EU instrumenti mirovnih politika integriraju, koordiniraju i provode. Uz to je naglašeno da postoji potreba da se postigne bolja koherencija i konzistencija prema aktivnostima raznih aktera povezanih sa EU poput EU misija, EU delegacija, posebnih izaslanika i država članica. Istaže se da je unatoč koracima prema inkluzivnijoj, multilateralnoj i koherentnijoj vanjskoj akciji EU, još uvijek postoje institucionalne podjele i operacionalne prepreke koje treba riješiti kako bi Unija mogla pravovremeno i efektivno poduzeti svoje korake u primjeni mirovnih politika posebno u području prevencije kriza, upravljanja konfliktima i razvoju postkonfliktnih društava.

Na slične su probleme Danci upozoravali i u UN-ovom Vijeću sigurnosti, posebno u rezoluciji 1325 nazvane „Prava žena, mir i sigurnost“.

3.3 Finska

Finska slijedi politiku nesvrstanosti ali je na neki način izolirana od ostalih regionalnih zemalja pošto ima jedinstven odnos s Rusijom, odnosno Sovjetskim savezom u prošlosti. Finska ima opsežnu povijest u kojoj je bila pod utjecajem vanjske dominacije.

Od 13.stoljeća bila je dio Švedskog kraljevstva, 1809. je postala dio Ruskog Carstva, a nakon neovisnosti iz 1917., u oba je svjetska rata bila u sukobu sa Sovjetskim savezom. 1948., potpisala je ugovor o prijateljstvu i suradnji s SSSR-om, što je ponovno ograničilo njezinu samostalnost u vanjsko-političkom odlučivanju. 1992. kada su Finska i Rusija u Helsinkiju potpisale prijateljski sporazum, era vanjske dominacije je završena. Finska se tada pridružila NATO-u i zatražila članstvo u EU. Svrstavanje uz zapadne sile umanjivalo je ruski utjecaj unutar države. Ta se politika opisuje kao pragmatična politička adaptacija u globalnom okruženju nakon hladnog rata.

U sigurnosnoj i obrambenoj sferi, Finska prati dobrim dijelom politike NATO-a. Dok su se Švedska, Norveška, a donekle i Danka okrenule kriznom menadžmentu i ekspedicijskim operacijama, Finska je očuvala konvencionalne oblike akcija i organiziranja.

3.3.1 Finski model

Finski pokušaji da razvije svoj prepoznatljiv profil i kapacitet u sferi mirovnih politika je relativno novijeg datuma, iako je promocija mirovnih politika, diplomacije i medijacije bila

integralan dio finske vanjske politike i prije toga. Finska je svoj status zemlje mirotvorca stekla u mirovnim procesima u Sjevernoj Irskoj, Zapadnom Balkanu, u Africi i Južnom Kavkazu.

Urho Kekkonen, predsjednik od 1956. do 1981. okarakterizirao je ulogu Finaca u procesima medijacije psihijatrijske prirode, a ne sudske, u smislu da oni ne žele suditi već dijagnosticirati i liječiti. Finska je doživljavana kao država između Istoka i Zapada, zbog čega je imala kapacitet da gradi mostove između suprostavljenih strana i da smiruje međunarodne tenzije. Od raspada Sovjetskog saveza, Finska je više simpatizirala pripadanje eurounijskoj obitelji. Predstavljala se kao vojno neutralna država koja na krizne situacije odgovara van vojnih saveza. Važan joj je fokus na prevenciju konflikta i korištenje i civilnih i vojnih akcija pri rješavanju konfliktnih situacija.

Autori ističu dva faktora zbog kojih su mirovne politike završila na nacionalnoj agendi 2008. godine. Prvi, javnost je tražila da se i država uključi u mirovne aktivnosti koje su udruge civilnog društva već naveliko provodile. Zahtjevi javnosti urodili su plodom, dostignut je naionalni konsenzus i na kraju je odlučeno da će Finska uložiti sredstva i znanja u skupljenje resursa za humanitarnu pomoć, obrazovanje kadra i upustiti se u mirovne pregovore gdje to bude potrebno.

Drugi razlog je što je interes za područje mirovnih politika rastao kako se pitanje brendiranja zemlje počelo pretvarati u nacionalni problem. Poveznica između dva razloga pojavila se u obliku „Delegacije za brendiranje zemlje“ osnovane od strane finskog ministarstva vanjskih poslova, koje je odmah uključilo mirovne procese u svoj izvještaj. Delegacija je bila pod utjecajem Nobelove nagrade za mir koju je dobio njihov bivši predsjednik Martti Ahtisaari, šef pregovaračkih timova u nekoliko uspješnih medijacija.

Za delegaciju ovi su uspjesi bili potencijal koji se mogao iskoristiti i razviti za potrebe brendinga i dala je nekoliko prijedloga kako to postići. Između ostalog, organizirana je i godišnja mirovna konvencija koja je dobila ime po Ahtisaariju kako bi okupila sve međunarodne medijatore koji bi mogli razmjenjivati iskustva, pronalaziti načine za rješavanje tekućih kriza, ali i podučiti fince kako postati stručnjaci za provođenje mirovnih politika i pregovora.

Finsko ministarstvo vanjskih poslova objavilo je 2010. priručnik za mirovne pregovore. Cilj naznačen u priručniku bio je pronaći način da se učvrsti uloga Finske u svijetu mirovnih politika, učvršćivanje domaćih kapaciteta za gradnju mira i pripremljenost za brzu reakciju u trenutku izbijanja sljedeće krize, ali i pružanje pomoći međunarodnoj zajednici u gradnji mirovnih struktura i općenito svaki mogući utjecaj na mirovne procese koji se događaju u svijetu.

Ono što je Finska htjela postati je „predvodnik u polju mirovnih politika“ iako su bila planirana i partnerstva sa zemljama koja su takav status već ostvarile poput Irske, Norveške, Švedske i Švicarske.

I akcijski plan finske vlade za razdoblje 2011.-2015. kao jedan od najvažnijih vanjskopolitičkih ciljeva sadržavao je pripremu akcijskog plana za mirovne procese kako bi „ojačao finske kapacitete i sudjelovanje, iskorištavanje prilika i fleksibilno korištenje resursa uspostavljanjem stabilizacijskog fonda.“

Akcijski plan je pripremljen i finaliziran u suradnji sa civilnim sektorom. U njemu je na kraju stajalo da su se konflikti uvelike promijenili i zbog toga treba naglasiti važnost međunarodne suradnje kako bi se međunaodne strukture, resursi i kompetencije ojačale.

Prema planu, moraju biti razvijeni efektivni alati da se spriječe, kontroliraju i razriješe konflikti u svim svojim fazama. Nadalje, Finska je sebi zadala zadatak da pridonese stvaranju tih alata i zaključila da je najbolje takav cilj postići u suradnji sa zemljama, organizacijama i udrušama civilnog društva koje slično razmišljaju.

Više je finskih građana sudjelovalo u međunarodnim organizacijama s zadatkom da nadgledaju, upravljaju i izvješćuju o međunarodnim krizama i post-konfliktnim tranzicijama. Martti Ahtisaari, predsjednik od 1994. do 2000., unutar UN-a je nadgledao proces osamostaljenja u Namibiji. Bio je jedan od osnovnih kreatora mira na Kosovu 1999. godine. Preuzeo je kontrolu nad tom akcijom na incijativu SDA-a i Ruske vlade, koje su zaključile da jedino treća neutralna strana može utjecati na Slobodana Miloševića da prihvati zahtjeve međunarodne zajednice.⁶⁸

Od 1995. do 1998. Finski premjer Harri Holkeri bio je član međunarodnog tijela sačinjenog od vlada Ujednjjenog Kraljevstva i Irske, čiji je zadatak bila kontrola ilegalnog oružja u Sjevernoj Irskoj. 2004. generalni sekretar UN-a izabrao ga je za Specijalnog predstavnika za Kosovo. Bivša ministrica obrane Elisabeth Rehn bila je specijalni UN-ov izvjestitelj o ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Makedoniji od 1995. do 1998.

Kooperacija sa državnim predstavnicima, organizacijama civilnog društva poput Crisis Management Initiative (CMI, Inicijativa za upravljanje krizama) i Finn Church Aid, istraživačkim institutima i sveučilištima, imigrantskim skupinama koje žive u Finskoj i drugima koji su na bilo koji način uključeni u ove procese obavlja se kroz tijelo koje se naziva Grupa za pregovaračku koordinaciju (Mediation Coordination Group). Grupu predvodi Ministarstvo vasnjkih poslova, a ona služi kao platforma za dijeljenje informacija i identificiranje novih područja suradnje na polju mirovnih politika.

Financiranje tih projekata je važan dio povećavanja kapaciteta za medijaciju i provođenje mirovnih politika. Prema Akcijskom planu za medijaciju, Finska kroz alokaciju ekonomskih resursa dobiva međunarodnu prepoznatljivost i utjecaj u sferi mirovnih politika.

Smjernice za provođenje mira iz 2010. navode kako „Finska godišnje podržava mirovne politike sa nekoliko milijuna eura“. Osim toga, iz fonda za upravljanje civilnim krizama (17 milijuna eura) dio se odvaja i na projekte izravno povezane sa mirovnim pregovorima. Dio koji se odvaja za pregovore iznosio je 2010. oko 400 000 eura.

⁶⁸ Vaughan, Alan, Roberts, Adam, Welsh, Jennifer, 2010, *The United Nations Security Council and War*, Oxford University Press, 255-58

Jedna od aktivnosti iniciranih na temelju preporuke Grupe za brendiranje države je organizacija međunarodnog Ahtisaari dana. Događaj se organizira na godišnjem nivou i pruža platformu za napredne debate o problemima povezanim s medijacijom i mirovnim politikama kako bi okupio međunarodne i domaće stručnjake u tim poljima.

Takvim potezima narašle su i nacionalne kompetencije Finske u području mirovnih politika, ali zanimljivo je da su se oni odlučili na out jačanja međunarodnih struktura za razliku od svojih susjeda koji preferiraju sudjelovanje u samim pregovorima. Ipak, ono što je za Finsku bitno je da ima resurse i kompetencije u svakom trenutku ako se ukaže potreba za tim uči u mirovne pregovore kao sposoban medijator.

3.3.2 Finsko jačanje UN i EU sustava na području pregovora

Pri postavljanju prioriteta i usmjeravanju prema poboljšanju struktura za provedbu mirovnih pregovora, Finska je identificirala UN kao svoju glavnu platformu za akciju i povezivanje. Cilj politika koje je provodila bio je promocija pregovora kako bi postali jedna od ključnih smjernica u radu i politikama UN-a.

Partnerstvo sa Turskom je uspostavljeno 2010. i dvije zemlje su inicirale osnivanje Grupe prijatelja medijacije koja djeluje u sklopu UN-a. Grupa želi razviti mandat i kompetencije organiziranja događaja vezanih uz medijaciju okupljanjem tradicionalnih kao i novih mladih pregovarača. Plan je podignuti razinu svjesnosti u UN-u i međunarodnoj zajednici te dovesti za isti stol različite države sa različitim kontinenata i kultura da međusobno raspravljaju o najboljim mirovnim praksama.

Nadalje, grupa želi promovirati sinergiju i uspostaviti kooperativnu kulturu u sferi medijacije, te na kraju planira postaviti jasne granice između preklapanja nadležnosti u svim pitanjima promocije mira.

Grupa ima 37 zemalja članica (od kojih je zadnji primljen SAD) i već su joj se pridružile razne regionalne organizacije kao i UN. Na taj način grupa ima 45 aktivnih članova. Rad grupe doprinio je prvoj rezoluciji generalne skupštine UN-a o mirovnim pregovorima koja je jednoglasno prihvaćena. Prezentaciju rezolucije održali su zajednički predstavnici Turske i Finske.

Kao nastavak rezolucije, objavljen je i dokument o raznim temeljima medijacije da bi se povećale šanse da se uspješno dođe do mirnog rješenja. Dokument je nazvan *UN smjernice za efektivne pregovore* i napisan je na temelju ranijih iskusatava diplomata UN-a, ali i na iskustvima predstavnika država članica.

Objava smjernica karakterizira se kao vrlo značajan događaj i prema nekim autorima označava početak UN-ovog novog pristupa mirovnim politikama.

Cilj Finske u ovom kontekstu, prema riječima bivšeg ministra vanjskih poslova Erkki Tuomioje, je teoretski dio smanjiti na osnovni minumum, a smjernicama pridodati što je više iskustava iz prakse kako bi one postale alat koji će se koristiti uspješno diljem svijeta.

Među ostalim, aktivnosti na području mirovnih medijacija bi prema Finskoj trebale biti uključene u UN-ov regularni budžet kako bi financiranje programa bilo održivo i stabilno.

Uz sve to, Finci predlažu i da se inicijative prihvaćene na generalnom vijeću UN-a trebaju primjenjivati i na sve forume i organizacije UN-a uključujući Vijeće za sigurnost, a planiraju i povećati ulogu žena u međunarodnim mirovnim pregovorima izmjenom rezolucije 1325 o ženama, miru i sigurnosti.

Druga platoforma na kojoj se Finska iznimno trudi je EU. Unijina snaga u sferi meke moći smatra se značajnom iako prema nekim autorima ima još potencijala za rast i još se ne može mjeriti sa SAD i Kinom.

EU je bez dvojbe odigrala ključnu ulogu u više mirovnih procesa i posjeduje širok spektar alata- poput Instrumenata stabilnosti (isS) ili opcije da imenuje specijalne predstavnike, međutim ni ona po mišljenju finske vanjske politike nije bila dovoljno sistematična u razvoju svojih medijacijskih kapaciteta. Uloga prevencije konflikata prema finskoj ideji trebala bi biti povećana kroz EEAS, Eurospku službu za vanjsko djelovanje: treba postići pripremu instrumenata za stabilnost Unije na širokom području između Europske komisije i EEAS tako da na kraju resursi Jedinice za prevenciju konflikata, Gradnju mira i Pregovore budu dostatni.

Značajan iskorak je postignut 2009. tijekom švedskog predsjedavanja EU kada je Vijeće odobrilo „Koncept jačanja EU medijacijskih i dijaloških kapaciteta“. Problem u praksi je što je postojanje takvog koncepta javnosti malo poznato, te je zbog toga i stradao od spore implementacije. U globalu, Finska je kritizirala EU uglavnom zbog pridržavanja tradicionalnih sredstava kriznog menadžmenta sa slabijim naglaskom na medijaciju i dijelog.

Kako bi se EU strukture dalje razvijale u tom pravcu, Finska i Švedska su zajednički predložile osnivanje Europskog instituta za mir (EIP). Uloga instituta bila je bila je zamišljena da funkcionira kao naovisan i neprofitabilan think tank sa promocijom ideja i vrijednosti EU kao idejom vodiljom.

Konkretnije, institut se mogao fokusirati na medijaciju i dijalog u državama gdje Unija nije izravno uključena. Nakon što je ideja predložena, o njoj je održana rasprava u EU Parlamentu i tada je zatraženo da se napravi analiza troškova osnivanja takve organizacije. 2014. EIP je službeno krenuo sa radom.

Na državnoj razini, s obzirom da je mirovno posredovanje postalo integralan dio finske vanjske politike, nastala je potreba da se određene kompetencije na tom polju prihvate i u samoj Finskoj, konkretno, da ih usvoji njihovo ministarstvo vanjskih poslova.

3.4 Švedska

Neutralnost je jedan od osnovnih principa Švedske vanjske politike još od ranog 19. stoljeća. Švedska je uložila mnogo napora da ostane van velikih alijansi tokom oba svjetska rata. Ipak, postoje dokazi da Švedska nije bila apsolutno neutralna u Sovjetsko – finskom ratu (1939. – 1940.) i u Drugom svjetskom ratu.

Osnovni princip Švedske neutralnosti utemeljen je u ranom 19. stoljeću tijekom vladavine kralja Karla XIV Johana. Kao rezultat svoje dugogodišnje tradicije, Švedska je uspijela ostati van glavnih zbivanja tokom Prvog i Drugog svjetskog rata i nije zauzimala niti jednu stranu tokom Hladnog rata. Tokom tog perioda Švedska je bila aktivna u medijaciji i otovorenom kritiziranju represivnih režima, na čelu sa premijerom Olofom Palmom (1969-76. i 1982-86.). Tako je Švedska, kao mala neutralna država, učestvovala u očuvanju i izgradnji mira između suprostavljenih blokova.

Nakon zavjetka Hladnog rata, Švedska postepeno počinje mijenjati svoj vanjsko-politički identitet. Umiješanost nevladinih organizacija i pojedinaca u riješavanje sukoba, prevencija konflikta, uspostavu demokratskih vlada, poštivanje ljudskih prava, jednakost spolova i zaštita individualnih prava i dalje su osnovni smjerovi Švedske sigurnosne politike.

3.4.1 Uloga Švedske u prevenciji sukoba

Prevencija sukoba postala je ključna ideja i glavna praksa Švedske vanjske politike tijekom 1990-ih godina, ali treba napomenuti da je i prije Švedska sudjelovala u sličnim aktivnostima, poput medijacije u Vijetnamskom ratu 1965.-1968., kao i sudjelovanje Olofa Palmea kao UN-ovog generalnog sekretara u pregovorima između Irana i Iraka.⁶⁹

Ostavština UN generalnog sektretara Daga Hammarskjölda i njegove inicijative za očuvanje mira, te naglasak na preventivnoj diplomaciji, kao i iskustva Carla Bildta na Balkanu 1990ih, te Jana Eliassona na Bliskom istoku i u Africi utjecala je značajno na švedske politike.⁷⁰

⁶⁹ Bjereld, Ulf, 2012, *Critic or Mediator? Sweden in World Politics, 1945–90*. Journal of Peace Research, 32(1): 23–35.

⁷⁰ Svensson, Isak i Wallensteen, Peter, 2010, *The Go-Between. Jan Eliasson and the Styles of Mediation*. United States Institute of Peace Press, Washington D.C, 8.

Može se reći da je Švedsko sudjelovanje 1995. u prvoj UN preventivnoj misiji u Makedoniji pojačalo dojmove o važnosti preventivne diplomacije i pružilo nova iskustva za stjecanje uspjeha.⁷¹

Misija je bila važna i u smislu da je prevencija konflikta postala ključni koncept mirovnih politika i pristup koji je otvarao i brojne druge mogućnosti poput gradnje mira i kriznog menadžmenta. Prema Anniki Björkdahl „s krajem Hladnog rata Švedski vanjskopolitički identitet trebao je rekonstrukciju i izbor ideje da to bude kroz prevenciju konflikata pokazao se kao dobra ideja za rebranding.“

3.4.2 Administracija u službi mirovinih politika

I u deklaracijama o vanjskoj politici 1997. i 1998. naglasak je opet bio na sudjelovanju u prevenciji konflikata, te je ta tema označena kao ključna i u dva vladina dokumenta: onome o ljudskim pravima u Švedskoj vanjskoj politici⁷² i drugom o pomoći Africi nazvanom „Revitalizacija Švedske politike prema Africi u 21. stoljeću“.⁷³

Studija „*Prevencija nasilnih konflikata*“ ciljala je na dugoročne ciljeve Švedskih politika na području prevencije konflikata. Dvije godine kasnije taj je dokument dobio i nasljednika, „*Sprečavanje nasilnih konflikata- Švedski akcijski plan*“ koji je predstavljen Vladi.⁷⁴

Jedan od prioriteta nabrojanih u dokumentu sastojao se od osnaživanja Švedskih kapacieta za prevenciju međunarodnih konflikata u raznim područjima, uključujući mirovne pregovore i posredovanje. Taj je akcijski plan osim u Švedskoj predstavljen i na Generalnoj skupštini UN-a i u EU.

Treća važna publikacija, „*Sprečavanje nasilnih sukoba- Švedska politika za 21. stoljeće*“ eksplicitno je istakla da je međunarodna pažnja povećano fokusirana na važnost prevencije

⁷¹ Björkdahl Annika, 2007, *Constructing a Swedish Conflict Prevention Policy Based on Powerful Ideas and Successful Practice*, Cooperation and Conflict, 42(2): 169–185.

⁷² Komunike švedskog MVP.1997/98: 89.

[https://www.government.se/contentassets/f204c0362b3144e093f368c12f0997e9/sweden-and-a-policy-to-address-common-challenges-and-opportunities-govt-comm.-20070867](https://www.government.se/contentassets/f204c0362b3144e093f368c12f0997e9/sweden-and-africa---a-policy-to-address-common-challenges-and-opportunities-govt-comm.-20070867) pristupljeno 01.02.2018

⁷³ Isto, str. 122.

⁷⁴ *Preventing Violent Conflict – A Study*. Studija švedskog MVP. Stockholm: Norstedts Trykkeri (Ds 1997: 18).

<https://www.government.se/49b746/contentassets/2cbe17469e674cbcdda14a564963d9f/preventing-violent-conflict---a-swedish-action-plan> pristupljeno 01.02.2018

nasilnih konflikata i da politike koje se bave prevencijom imaju sve veću važnost i težinu u suočavanju sa novim izazovima posthladnoratovske ere.⁷⁵

2007. vlada je objavila komunike u kojem su dane opće smjernice švedskog postupanja na području međunadonih mirovnih politika i gradnje mira, te aktivnosti stvaranja sigurnog okruženja. Cilj je bio stvoriti usku povezanost između vanjske, razvojne, obrambene i sigurnosne politike.

Osim toga, cilje je bio i kreiranje podloge za efikasnije korištenje resursa i ispunjavanja očekivanja od Švedskog doprinosa u gradnji mira i sigurnosti, kao i održivog razvoja u svijetu.

Prevencija konflikata, pokušaji da se za pregovarački stol dovedu sukobljene strane, kao i nametanje sankcija agresivnim i nediscipliniranim akterima su glavna poručja u kojima se Švedska trudi biti što aktivnija kako bi spriječila ili zaobišla konflikte i stvorila nužnu bazu za stvaranje održivog trajnog mira. Što se tiče sredstava i metoda na koje Švedska planira ispuniti zacrtano, prema planovima vanjske politike, pojačati će sankcijske instrumente i svoje kapacitete za vođenje novih pregovora.⁷⁶

Švedska je uvelike utjecala na Generalnu skupštinu UN-a na kojoj je prihvaćena prva rezolucija o prevenciji konflikata 2002. godine. Sama incijativa potekla je od Švedske, te je ta zemlja na njeno izglasavanje uložila i značajne resurse.

Međutim, aktivan angažman također je utjecao na Švedsku unutarnju politiku. Sudjelovanje u UN misijama poput UNPROFOR misije u Makedoniji utjecalo je na integriranje plana za vanjskopolitički smjer Švedske čiji su političari odlučili da će to biti prevencija sukoba.

UN je pružio platformu nekolicini istaknutih švedskih političara i diplomata da se izravno bave preventivnom diplomacijom i prevencijom konflikata i ta su iskustva pridonijela trenutnom stanju mirovnih politika i mirovne diplomacije u Švedskoj.

Švedski građani su imali važne medijacijske uloge: npr. Folke Bernadotte bio je pionir UN-ove medijacije tokom Palestinskog sukoba; Dag Hammarskjöld bio je UN-ov generalni sekretar od 1953. godine do 1961. godine; i Gunnar Jarring koji je nastojao riješiti sukobe na bliskom istoku i u Kashmiru kao Švedski diplomat 1956.–1958. godine. 1980. Olof Palme je izabran za specijalnog predstavnika generalnog sekretara UN za Iran i Irak. Carl Bildt bio je supresjedatelj 1995. na Dejtonskoj mirovnoj konferenciji kao visoki predstavnik međunarodne zajednice za BiH. Jan Eliasson je bio Švedski ambasador u UN u New Yorku od 1998.-1992. i

⁷⁵ Smjernice za švedsku vanjsku i integracijsku politiku u 21. Stoljeću, Regieringskasnlet, Stockholm, 2002. <http://www.temaasyl.se/Documents/%C3%96vrigt/Engelskt%20material%20om%20Sverige/integration%20policy.pdf> pristupljeno 01.02.2018

⁷⁶ Nacionalna strategija za sudjelovanje u međunarodnoj podršci miru, Vladin komunike, 2007/08:51. http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/6915~v~National_strategy_for_Swedish_participation_in_international_peace-support_and_security-building_operations.pdf pristupljeno 01.02.2018

sudjelovao je u medijacijama između Iraka i Irana. Tu su ambasadori i Lena Sundh, Bo Heinebäck, itd.

Švedska je uključena u obrambene aktivnosti EU, dobrim dijelom učestvuje u vježbama i operacijama NATO – a, preuzima njihove standarde u transformaciji vojnih snaga. U listopadu 2013. Švedska se pridružila u organizaciju NATO Rapid Response Force. 2016. su Švedska i Finska omogućile NATO-u stacioniranje vojnika i baza na njihovome teritoriju.

Švedsku politiku ulaganja u regionalnu koordinaciju prate rasprave o budžetskim pritiscima i usmjeravanje prema prioritetima kao što je trenutna izbjeglička kriza.

Osim što je kompetencije za gradnju mira osigurala sama za sebe, Švedska je na sebe preuzeala zadatku da promovira politike prevencije konflikata u raznim međunarodnim organizacijama, primarno UN i EU. Što se tiče UN, Švedska je sa zemljama sličnih stavova o mirovnim politikama, Kanadom, Danskom, Nizozemskom i Norveškom sudjelovala u osnivanju neformalne Grupe zemalja prijatelja za Prevenciju konflikata u Generalnoj skupštini⁷⁷, zastupali su stvaranje permanentnog mehanizma za utvrđivanje činjenica o konfliktima i podržavali UN fond za preventivnu akciju.

Ekstenzivno su surađivali sa UN odjelom za političke poslove kao i sa uredom za koordinaciju humanitarnim poslovima.⁷⁸

Švedski trud se generalno govoreći pokazao jednom od glavnih kohezivnih sila koja je povezala sve zemlje koje kao vanjskopolitički fokus imaju prevenciju konflikata u zajedničkoj borbi za promociju mira i sigurnosti.

Veliki napredak postignut je u kontekstu UN Svjetskog sumitta 2005. posebno kroz osnivanje UN komisije za gradnju mira, Fonda za gradnju mira te Ureda za potporu gradnji mira. Kao dio nastojanja da se reformira i ojača UN u sferi prevencije konflikata, Švedska se pridružila Nadzornom odboru UN komisije za gradnju mira i podržala je implementaciju UN-ovog zajedničkog akcijskog plana za rezoluciju 1325 o Ženama, miru i Sigurnosti koja je usvojena 2000. godine od strane Vijeća sigurnosti. Švedska je 2006. prihvatile nacionalni plan o doprinosu implementaciji tog UN dokumenta. Taj je plan inspirirao još nekoliko država i međunarodnih organizacija da učine isto.

Švedska je nedavno doprinijela reformi i razvoju UN sustava za mirovne pregovore i prevenciju sukoba kao član Grupe Prijatelja Mira, osnovane 2010. godine s ciljem da ojača razvoj kulture mira i gradnje mira u UN-u.

⁷⁷ Björkdahl, Annika, 2002, *ibid.*, str. 107.

⁷⁸ Eliasson, Jan, 2004, *A Culture of Prevention – Sweden and Conflict Prevention*, Södertälje: Gidlunds förlag str. 12.

3.5 Zaključna analiza

Za Norvešku i Švedsku se može reći da odavno njeguju tradiciju očuvanja i izgradnje mira. Još od ranog 19.stoljeća u ovim je državama izražen princip neutralnosti. Vanjska politika Danske tokom Hladnog rata bila je opisivana kao *pragmatično reagiranje*, ali je danas ona sve više usmjerena prema politikama neutralnosti. Finska ima opsežnu povijest pod utjecajem vanjske dominacije. U recentnjoj povijesti osigurala je sebi imidž nesvrstanosti i mirovnog aktivizma.

Metode kojima su se ove zemlje koristile u izgradnji mira su različite. Norveška je promovirala alternativna rješenja dvostrane diplomacije, Danska preventivnu diplomaciju s fokusom na spašavanje propalih država i riješavanje humanitarnih kriza. Učvršćivanje domaćih kapaciteta za izgradnju mira i spremanje za brzu reakciju u riješavanju kriza je karakteristično za Finsku. Metoda koja je obilježila Švedsku mirovnu diplomaciju je prevencija sukoba razvojem kriznog menadžmenta, te metoda mirovnog posredovanja.

Neki od najvećih uspjeha mirovne diplomacije ovih zemalja su: riješavanje Palestinsko-Izraelskog sukoba (Norveška), riješavanje kriza u Somaliji i Afganistanu (Danska), proces osamostaljenja u Namibiji koji je nadgledao Finski predsjednik Martti Ahtisaari, preventivna misija u Makedoniji (Švedska), itd.

Što se tiče suradnje ovih država sa drugim međunarodnim organizacijama i njihovim ciljevima, Norveška dobro surađuje s UN-om i aktivna je u Afričkoj uniji. Danska se angažirala unutar EU da smanji njezina birokratska ograničenja radi što bržih mirovnih reakcija. Finska je promovirala važnost pregovora unutar UN-a i osnovala Grupu prijatelja medijacije. Švedska je uključena u obrambene aktivnosti EU i učestvuje u vježbama i operacijama NATO-a. Sljedeće poglavlje je detaljnija analiza odnosa ovih država s EU i njihove suradnje na polju izgradnje stabilnog mira u svijetu.

4. SURADNJA SKANDINAVSKIH ZEMALJA SA EU U IZGRADNJI MIRA

Još od srednjeg vijeka ni jedna od regionalnih država nije uspjela primjeniti strategiju unije u zajedničkoj obrani. Skandinavske zemlje dijele mnogo zajedničkih vrijednosti, političkih praksi, pogleda na društvo i kulturu. Dijele i veliki dio povijesti. Neke od njih imaju i zajednički jezik. Ali kada je u pitanju sigurnost i obrana sve imaju više ili manje drugačije pristupe.

Sve do ranog 19.stoljeća Danska (pod čijom su pravom tada bile Norveška i Island) i Švedska (koja je uključivala Finsku) bile su osnovne strateške države Sjeverne Europe, međusobno su se natjecale i povremeno borile za prevlast.

Kada je Danska bila u ratu s Prusijom i Finska sa Sovetskim savezom, skandinavske zemlje nisu formirale vojne saveze i nisu mogle riskirati veliki angažman u ratovima svojih susjeda, pošto su velike Europske sile postale jako snažne. Tako je i balans skandinavskih zemalja u Hladnom ratu bio posljedica vanjskih utjecaja.

4.1. Utjecaj skandinavskih zemalja na mirovne politike EU

Dominantna obrambena i sigurnosna politika skandinavskih zemalja između pada Berlinskog zida 1989. i terorističkog napada na SAD 11.9.2001. može se opisati terminima Andreasa Lovolda *ravnoteža/balans* i *suprotna snaga*. Ta je politika označavala balans između EU i korištenja velike suprotne snage, a to je snaga *američkog carstva*. To je bila politika pluralizma, ne stavljanja svih jaja u jednu košaru.

Nakon ujedinjenja vanjske i sigurnosne politike EU, Norveška se pribavala da bi to moglo oslabiti utjecaj NATO-a a samim tim i njezinu poziciju unutar europskih odnosa. U Švedskoj, sigurnosne politike EU nisu doživljavane u skladu s njihovim principima neutralnosti. Unatoč ovom generalnom skepticizmu, dio političara u obe zemlje je prepoznao važnost integracijskih procesa i počeo raditi na bliskijim odnosima s EU.

Kada je Švedska potvrdila zahtjev za članstvo u EU, nastupila je snažna rasprava oko neutralnosti i neke promjene u razumijevanju ovoga koncepta bile su nužne. Nakon što se Švedska pridružila, dogodile su se promjene u doktrinama sigurnosne politike same EU. Norveška je 1990-tih uskladila svoju sigurnosnu politiku politikama EU, mada je i dalje, po to pitanju, veći utjecaj ima Sjeverno-atlanski savez. Dominantan sigurnosni diskurs se promijenio, uskladene su uloge EU i NATO-a, gdje je EU preuzeila ulogu aktera meke moći. Za Fince je članstvo u EU predstavljalo moguću zamjenu za tradicionalnu politiku neutralnosti, nadomjestak za nacionalnu i neovisnu obranu.

Ovo pokazuje kakave je utjecaje imao Ugovor iz Maastrichta i ujedinjenje sigurnosne politike EU na skandinavske zemlje u razdoblju od 1992. do 1995. godine. Stupanj i karakter europeizacije je varirao, čemu su doprinijele geopolitičke i povijesne razlike između država. Tokom ovog procesa sve četiri skandinavske zemlje su prepoznale važnost eurounijske obrambene politike, ali to je bilo različito interpretirano u svakoj od zemalja. Unatoč raspravama, najveći utjecaj ostvaren je u Finskoj i Švedskoj, što je dovelo do promjene nacionalnih sigurnosnih doktrina i odstupanja od tradicionalno neutralne orijentacije.

Relativno mala populacija i ograničena materijalna dobra navode se kao razlozi umijeća balansiranja skandinavskih zemalja u međunarodnoj politici i njihovim nastojanjima da ne provociraju veće igrače. Povijesno, ove su zemlje radile na modernizaciji načina putem kojih se iskazuje moć.

Skandinavske zemlje ne samo da su prihvatile EU način izgradnje mira nego su aktivno pristupile oblikovanju ovoga procesa.

U toku odlučivanja o politikama izgradnje mira unutar EU teško je odrediti tko inicira, a tko koliko doprinosi provedbi tih odluka. Utjecaj jedne države na proces donošenja odluka ovisi o ekonomskoj i vojnoj moći, prestižu, reputaciji, volji i diplomatskim vještinama. To može biti problematično manjim državama članicama, ali utjecaj skandinavskih zemalja nije bio neznatan.

Reputacija ovih zemalja ponekad je zasjenjena njihovom domaćom retorikom koja se povremeno čuje, a odnosi se na moralnu superiornost. Svejedno, individualno i bilateralno tri skandinavske članice EU su doprinijele inovativnim rješenjima o razvoju vanjske i sigurnosne politike EU (npr. uloga Finske i Švedske u stvaranju Amsterdamskog ugovora, 1997. – The Petersberg Tasks).⁷⁹

Sve su se skandinavske članice složile da obrambena politika EU ne može biti ekskluzivno svedena na upravljanje krizama. Dok je Finska presjedavala EU, u drugoj polovini 1999. godine Švedska je počela aktivno raditi na promoviranju *prevencije konflikt-a*, paralelno uz razvoj civilnih i vojnih sposobnosti unutar EU. Do kraja švedskog presjedavanja, godinu i pol dana kasnije, ova se incijativa razvila u Program EU za prevenciju nasilnih sukoba. Švedska je predložila osnivanje Komiteta EU za civilno upravljanje krizama.

U svojim pokušajima da se pokaže kao važan međunarodni igrač EU se opetovano angažirala u kriznom menadžmentu, rezoluciji i prevenciji konfliktata te mirovnoj medijaciji. Prevecnija konfliktata i različite povezane aktivnosti od samih su početaka bile jedan od prioriteta EU, iako se Unija uglavnom limitirala samo na finansijsku pomoć umjesto prihvaćanja aktivnije uloge.

⁷⁹ Bailes, Alyson J.K., Herolf, Gunilla, Sundelius, Bengt, 2006, *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*, Sipri, Oxford Universitiy Press, str. 209

Do 2006. sav angažman EU u mirovnim politikama realizirao se kroz rad RRM-a (Rapid reaction mechanism, mehanizam za brze reakcije), a nakon 2007. kada je uveden Instrument za stabilnost (IfS) on je postao glavni instrument za reakciju. Može se reći da je kreiranje konzistentnije, konceptualne, političke i institucionalne mirovne politike EU počelo 2001. za vrijeme Švedskog predsjedavanja.

Reference koje se odnose na rezoluciju konflikata uvrštene su u *acquis communautaire* i *EU Programme for the Prevention of Violent Conflicts* (EU program za prevenciju nasilnih konflikata), takozvani Goetheburški program.⁸⁰

Već je *Commission Communication on Conflict Prevention* iz koje je kasnije nastao Goetheburški program navodio važnost medijacije i aktivnosti koje vode dijalogu umjesto konfliktu.⁸¹

Otad je naglasak na medijaciju značajno narastao. Posebno se to da primijetiti u Europskoj sigurnosnoj strategiji iz 2008. koja se proširila i na područje promocije dijaloga i medijacije u svemu jačanja kapaciteta EU. Još jednom je ispalo da je proces uznapredovao tijekom Švedskog predsjedavanja.⁸²

Kako bi osigurala i razvila koordiniran i fokusiran pristup, EU je prihvatile dokument nazvan *Concept of Strengthening EU Mediation and Dialogue Capabilities*.⁸³ (Koncept jačanja međijacijskih i dijaloških sposobnosti EU).

Dокумент nastao 2009. razjašnjava ambicije EU i pruža političku osnovu za Unijno sudjelovanje u međunarodnim mirovnim procesima. Medijaciju definira kao „sredstvo za prvi odgovor na kriznu situaciju u tijeku ili nastajanju“ i dopušta EU da se pojavljuje kao medijator. Osigurava političku potporu, tehničku pomoć i financiranje formalnih, ali i neformalnih pokušaja medijacije.⁸⁴

Kao dio razvoja EEAS-a, osnovan je i odjel za Prevenciju konflikata, gradnju mira i pregovaračke instrumene te mu je ponuđen mandat da služi kao podrška EU akterima- i glavnem sjedištu i delegacijama.

⁸⁰ Zaključci Predsjedništva Vijeća Europe, Göteborg, 15 i 16 lipanj, 2001, SN 200/1/01/ REV 1. http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-01-8_en.htm pristupljeno 16.02.2018

⁸¹ Europska komisija, 2001, *Communication from the Commission on Conflict Prevention*, COM, str. 211, http://eeas.europa.eu/archives/docs/cfsp/crisis_management/docs/com2001_211_en.pdf pristupljeno 16.02.2018

⁸² Vijeće Europe, 2008, *Report on the Implementation of the European Security Strategy – Providing Security in a Changing World*, Bruxelles, str. 2-4. https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/104630.pdf pristupljeno 18.02.2018

⁸³ Vijeće EU, 2009, *Concept of Strengthening EU Mediation and Dialogue Capabilities*, Bruxelles, http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/cfsp/conflict_prevention/docs/concept_strengthening_eu_med_en.pdf pristupljeno 20.02.2018

⁸⁴ Gourlay, Catriona, 2013, *The European Union as a Peacemaker – Enhancing EU Mediation Capacity*, European Policy Centre, Bruxelles

Danas najčešće sva pitanja vezana za mirovne politike, posebno za pregovore nadležan je MST ili Mediation Support Team (Ekipa za podršku pregovorima) koja je financirana iz redovnog budžeta EU.

4.2. Osnivanje EU instituta za mir

Kako bi Unija mogla odgovoriti na rastuću potrebu za prevencijom sukoba, medijacijom i dijalogom, ministar vanjskih poslova Carl Bildt predložio je skupa sa svojim Finskim kolegom Alexanderom Stubbom osnivanje Europskog instituta za mir (EIP).⁸⁵

Prijedlog je upućen 2010. Visokom predstavniku, te je nakon studije o EU mirovnim praksama, EIP krenuo s radom.

Razni problemi s kojima se EU susrela u svom dosadašnjem mirovnom angažmanu razmatrani su na brojnim seminarima koje je organizirao Upravni odbor Unijinog servisa za eksternu akciju, Europski Parlament i Irska kao tadašnji predsjedatelj Vijeća Europa.

Skandinavski utjecaj na politiku obrane EU bio je vidljiv i u zahtjevima Danske i Švedske za bolju koordinaciju OSCE-a i UN-a. Druga važna incijativa je prijedlog Švedske za EU strategiju protiv proliferacije oružja za masovno uništenje.

Danska nije aktivno doprinosila vojnim operacijama Unije, dok su Finska i Švedska pokazale odlučnu političku spremnost da doprinose tim politikama, iako s određenim ograničenjima utjecaja. Obe su države djelovale u Makedoniji i u akcijama EUFOR-a u Bosni i Hercegovini nakon rata.

4.3. Rezultati suradnje skandinavskih zemalja sa EU u pitanjima mirovnih politika

Tri su skandinavske članice prepoznale prilike za utjecaj samim članstvom, u pogledu aktivnog učešća u zajedničkoj vanjskoj i sigurnosnoj politici EU. Pokazale su svoju volju, diplomatske vještine i sposobnost izvršavanja utjecaja. U nekoliko slučajeva su ostvarile utjecaje na ostale članice, te povećale utjecaj skandinavskih zemalja u međunarodnom okruženju i inspirirale nove akcije očuvanja mira diljem svijeta. Dijelom zbog njihovog utjecaja EU je postala bolja u detektiranju konflikta u ranijoj fazi.

⁸⁵ Bildt, Carl, 2013, *A call for a European Institute for Peace*, Building Peace in 2013. Oslo Forum. Geneva: Centre for Humanitarian Dialogue, pp. 7–8.

Politike Danske, Finske, Norveške i Švedske i njigova veza s EU dobole su novi oblik nakon sustavnih promjena unutar EU koje su se dogodile 1990-tih. Te promjene uključuju: uspostavljanje zajedničke i sigurnosne politike EU, razvoj europske sigurnosne i obrambene politike i EU kompetencije u mirnom rješavanju međunarodnih sukoba, i treće je adaptacija opsežne evropske sigurnosne politike novim izazovima.

Skandinavske sigurnosne politike se mijenjaju i čini se da većina tih promijena je u uskoj vezi s promjenama u EU. Još uvijek postoje razlike između nacionalnih sigurnosnih politika Danske, Finske, Norveške i Švedske, ali čini se da te razlike mnogo manje dolaze do izražaja nego u prošlosti. Umjesto da su stvorile zajednicu baziranu na međusobnim razlikama ili na razlici njih i ostatka Europe, skandinavske zemlje su postale dio većeg europskog sigurnosnog projekta gdje jako važnu ulogu igra EU.

Ova promjena predstavlja veliku priliku za suradnju u polju obrane i sigurnosti skandinavskim zemljama međusobno, a i s ostatkom Europe. Bolja će suradnja omogućiti prevencije konflikta, suradnju civila i vojnika u rješavanju sukoba te kvalitetniju socijalnu zaštitu.

4.4. Antinuklearne politike skandinavskih zemalja

Čini se da skandinavske zemlje imaju sličnu politiku kada je u pitanju nuklearno oružje. Mnogo je razloga da se vjeruje u ovu trdnju, neki od njih su dugogodišnja suradnja s UN-om svih skandinavskih zemalja i njihovo generalno preferiranje multilateralnih rješavanja međunarodnih problema.

Ipak, svaka od skandinavskih zemalja ima vlastite faktore koji utječu na političke izbore i prioritete. Neki od naistaknutijih faktora su: odluke vezane uz sigurnost (savezi nasuprot neutralnosti), izbor da li koriste ili ne koriste nuklearnu silu kao izvor energije i opseg utjecaja koje je imalo postojanje nuklearnog oružja na formiranje vanjske politike. Važno je napomenuti da je ove faktore teško jasno odvajati jedne od drugih zbog njihovog međusobnog utjecaja.

Neutralnost nije statično stanje, kao što ni članstvo u savezima ne diktira što članovi moraju misliti i činiti. Skandinavske zemlje su se pozicionirale na različitim točkama unutar spektra mogućnosti i modificirale su vlastite pozicije s vremenom na vrijeme.

U eri hladnog rata, Švedska je javno ostvarivala kontakte i s NATO-om i sa susjednim zapadnim silama, ne držeći se striktno pravila neutralnosti i nastojeći ojačati vlastiti sistem obrane. Norveška je kroz iskustvo Drugog svjetskog rata, uvidjela nedostatke neutralnosti i nakon toga je pristupila NATO-u. I prije formalnih odobravanja NATO-a Norveška je počela 1950-tih razvijati svoje programe čija je glavna tema bila nuklearno oružje. Danska se također

pridružila NATO-u. Finska je bila pod pritiskom Sovjetskog saveza zbog njihovog ugovora o suradnji iz 1948.godine.

Za Švedsku je rana ambicija bila razvoj nuklearnog oružja paralelno sa razvojem nuklearne energije. Ta faza je završena kada je postalo jasno da razvoj oružja i energije zahtjeva različite tehnološke pristupe i velika novčana sredstva, pa je ta staza u istraživanju definirana kao ekonomski neisplativa. Opcija razvoja nuklearnog oružja napuštena je još 1960-tih godina, a razvoj nuklearne energije nastavio se i dalje.

Norveška je jedna od prvih zemlja koja se bavila proučavanjem nuklearne sile i njezine su ambicije bile usmjerene prema razvoju nuklearne energije. Pošto je već posjedovala energiju iz hidroelektrana, nafte i plina, jačao je politički i javni skepticizam oko upotrebe i razvoja nuklearne energije, tako da su zaustavljena daljnja nuklearna istraživanja.

1980-tih Danska je, nakon što je u početku bila umiješana u nuklearna istraživanja, odlučila da neće proizvoditi nuklearnu energiju. Kao i Norveška, Danska je propitivala upotrebu nuklearne energije u bilo kojoj zemlji, dok je Finska tek kasnije i polagano napuštala polje nuklearnih istraživanja i to nikada u potpunosti. Tomu je razlog bio odnos sa Sovjetskim savezom i postojanje već izgrađenih nuklearnih reaktora, tako da je Finska jedina sjeverna zemlja koja je u recentnim godinama koristila nuklearnu energiju.

Švedska ima najdublju tradiciju od svih skandinavskih zemalja u pogledu pitanja vezanih za nuklearno oružje i razoružanje. Mnogi su socijalni pokreti, nevladine organizacije i sinkikalne unije bili aktivni po ovom pitanju. Političari ne prestaju raditi na održavanju pažnje i fokusa na pitanju nuklearnog naoružanja, tako da je globalno razoružanje postlo jedno od stalnih vanjsko-političkih ciljeva.

U Norveškoj je pitanje nuklearnog naoružanja uvijek bilo u fokusu javnosti, te je oblikovalo karaktere političkih stranaka. Za razliku od toga u Danskoj su politički procesi donošenja odluka bili ekskluzivniji i zatvoreniji od šire javnosti. Kasne 1970- i 1980-te su bile iznimka, dok je u zadnje vrijeme rasprava o nuklearnom razoružanju skoro nestala. Slično je i s Finskom. Od 1950-tih ime predsjednika Urho Kekkonena bilo je sinonim za usaglašavanje sa Sovjetskim pritiscima, tako da je javno mijenje često bilo ograničeno na puku podršku predsjedniku ili vladu, ali svakako da je Finska uloga u razoružavanju i neprofilaciji nuklearnog oružja u svijetu bila značajna.

5. BiH – KONFLIKTNO I POSTKONFLIKTNO RAZDOBLJE

Norveška i Danska su u Zaljevskom ratu (1990.) i ratu u Jugoslaviji (1991.) po prvi put koristile svoju vojnu silu kao sredstvo vanjske politike. UN je 1992. tražio potporu od Danske za djelovanje UNPROFOR-a i Danska je poslala 940 svojih vojnika. Norveška je poslala sigurnosne jedinice, policajce i vojne službenike na područje Bosne i Hercegovine.

Kada je Danska, u sklopu UN-a poslala na područje Hrvatske i BiH svoje tenkove, to je bila najveća oružana akcija jedne od skandinavskih zemalja još od Drugog svjetskog rata. Danska se reputacija iz miroljubive dijelom promijenila u ratničku. Djelovanje Norveške u BiH je bilo manje robusno, oni su poslali svoje inžinjere i medicinsko osoblje, koji su više bili pomoć civilnom društvu.

1995. godine UNPROFOR je zamijenio IFOR. Norveška, Švedska, Finska i Danska su se složile da njihove snage koje su do sada djelovale unutar UNPROFOR-a, djeluju i u IFOR-u.

Stabilizaciju mira u Bosni i Hercegovini karakterizirao je tzv. *fostering stil*, tipičan za skandinavske mirovne politike. Jedan od poznatijih medijatora ovakvoga stila bio je i Richard Holbrooke, koji je u mirovnim pregovorima nakon rata u Jugoslaviji pokušao izgraditi *prednosti* u predgovorima za razliku od *njegovanja* koja bi trebala stvoriti pozitivan zamah.

Kako skandinavske zemlje prati reputacija neutralnosti i nepristranosti, često im se znalo spočitavati da su povremeno, tvrdoglavno inzistirajući na tim principima, ignorirale masovne zločine. Fixdal ističe kao primjer Stoltenbergovo prenaglašavanje svoje neutralnosti u kojem je odbio složiti se oko uloge Bošnjaka kao žrtve srpske agresije u ratu u BiH.⁸⁶

Finski predsjenik od 1994. do 2000. godine, Martti Ahtisaari, bio je jedan od osnovnih kreatora mira na Kosovu 1999. godine. Preuzeo je kontrolu nad tom akcijom na incijativu SDA-a i Ruske vlade, koje su zaključile da jedino treća neutralna strana može utjecati na Slobodana Miloševića da prihvati zahtjeve međunarodne zajednice.⁸⁷

2004. generalni sekretar UN-a izabrao je Finskog premijera Harria Holkeria za Specijalnog predstavnika za Kosovo, a bivša ministrica obrane Elisabeth Rehn bila je specijalni UN-ov izvjestitelj o ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Makedoniji od 1995. do 1998.

⁸⁶ Fixdal Mona, 2007, *Ways Out of War: Peacemakers in the Middle East and Balkans*. Palgrave Macmillan, 119–138.

⁸⁷ Vaughan, Alan, Roberts, Adam, Welsh, Jennifer, 2010, *The United Nations Security Council and War*, Oxford University Press, 255-58

Unatoč svim uloženim naporima skandinavskih zemalja, Bosnu i Hercegovinu i dalje očekuje period temeljitog razvijanja kulture povjerenja, suzbijanja korupcije i konsolidacije demokracije. Među društvom i dalje prevladavaju etnoteritorijalni stavovi i mišljenja koja potiču netoleranciju i nesolidarnost, što je još jedan razlog za temeljitu promijenu društvenog tkiva.

Jedno od riješenja za BiH uključivalo bi promjenu političkih praksi, pa se političarima nalaže:

1) da se drže suštine i uzdrže od ličnih napada na protivnike; 2) da odlučno promovišu svoju politiku i diskutuju o različitim pogledima ne vredajući druge; 3) da traže zajednički jezik i 4) da rade na tome da političku raspravu i ponašanje učine dostoјnim poštovanja.⁸⁸

Cilj je političare koji su skloni konfliktu transformirati u odlučne i vrijedne političare i diplomate.

Jedna od najvećih obmana pri rješavanju sukoba jest ona da je, kada su političke elite prihvatile ponuđena rješenja, sukob gotov. To je tek jedna od transformacija sukoba. Političke elite mogu biti neiskrene, a moguće je da i narod ne dijeli njihovo mišljenje. Važno je ići tragom dvostrukе diplomacije, definirati želje elita i zahtjeve naroda, te poštovati interakciju.

U rješavanju važne su tri faze : očuvanje mira (kontroliranje učesnika da barem prestanu uništavati okolinu, a i sebe međusobno), učiniti mir stabilnim (uklopiti aktere u novu fazu konflikta promjenom stavova i očekivanja) i izgradnja mira (pokušati iskorijeniti kontradikcije sukoba).

Tko treba provoditi ove akcije? Bilo tko, vlada, civilno društvo, korporacije, individue bilo koje vrste itd. Trebaju to činiti bilo kada, ne nužno za pregovaračkim stolom i ne sa svim uključenim stranama u istom trenutku, a u ime dobrobiti svih sudionika i na štetu onih koji profitiraju od još većih kriza.

Sadašnjost može biti barijera jer se u njoj manifestiraju snažne emocije, a budućnost može izgledati zastrašujuće jer možda neće donijeti sve one čemu su se učesnici nadali. Dozvoljeno je emocionalno sagledati prošlost , ali ne vraćati se na nju kako bi je ponovno oživjeli. Ni jedan konflikt nije uređen zakonom prirode, događaji slijede različite smjerove. Ako se prihvati bilo koji miroljubivi savjet i da učesnici vide da imaju izbora, učinjeno je mnogo. U tome pomažu znanje (pogotovo o nenasilju), ideje, kreativnost i empatija.⁸⁹

⁸⁸ Heffermehl, Fredrik S, 2001, *Mir je moguć*, Beogradski krug, Beograd, str. 90.

⁸⁹ Galtung, Johan, 1996, *Peace by peaceful means (Peace and Conflict, Development and Civilization)* SAGE, Publications, International Peace Research Institute, Oslo, str. 18.

6. ISTRAŽIVANJE

Osnovni cilj provedenog istraživanja bio je steći okvirnu sliku o poznavanju međunarodnih mirovnih politika među građanima BiH, te u kolikoj mjeri prepoznaju skandinavske zemlje kao mirovne aktere. Uzorak nije reprezentativan za cijelokupnu sliku, već samo pokazuje neke od tendencija u promišljanju o mirovnim politikama i ulozi skandinavskih zemalja. Ispitivanje je provedeno na slučajnom uzorku građana koji su dobrovoljno odgovorili na anketu postavljenu na društvene mreže. Nalazi istraživanja pokazuju da obični građani imaju okvirnu orientaciju o tome što predstavljaju mirovne politike kao pojam, premda ih u svojoj najbližoj okolini ne poznaju ili smatraju kako one ne postoje, tj. ne provode se. Osim toga, istraživanje je ispitanicima dalo priliku da se sami izjasne po pitanjima koja smatraju spornim za provođenje lokalnih mirovnih politika. Na pitanja je odgovorilo ukupno 53 ispitanika različitog spola, dobi i obrazovanja.

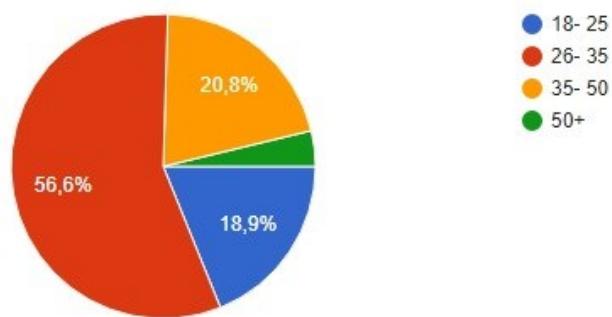
Istraživanje se sastoji od 15 pitanja, od kojih su 3 uvodna demografska, u njima se traži dob, spol i stupanj obrazovanja ispitanika.

Nešto je veći postotak muških ispitanika koji od 53 osobe koje su odgovorile čine 58,5% dok žene čine 41,5%.

2. Dob ispitanika

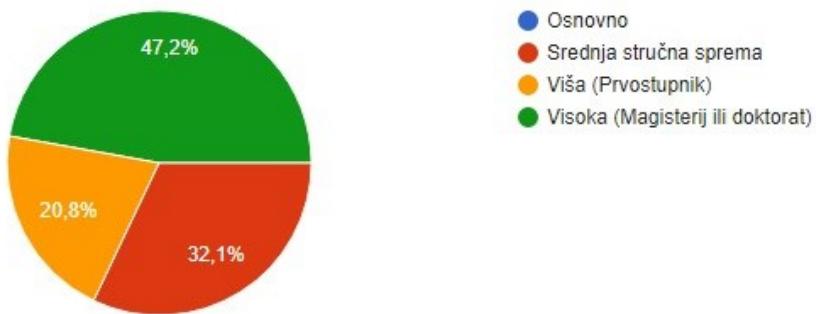
53 odgovora

Što se dobi tiče, dominira skupina ljudi između 26 i 35 godina što nije iznenađujuće budući da su baš oni najaktivniji na društvenim mrežama, te često najzainteresiraniji za politku.

3. Obrazovanje ispitanika

53 odgovora

Gotovo polovica ispitanika, njih čak 47,2% je visoko obrazovano, sa završenim magistarskim ili doktorskim studijem.

4. Koju od navedenih definicija mirovnih politika smatrate najblžom vašem poimanju

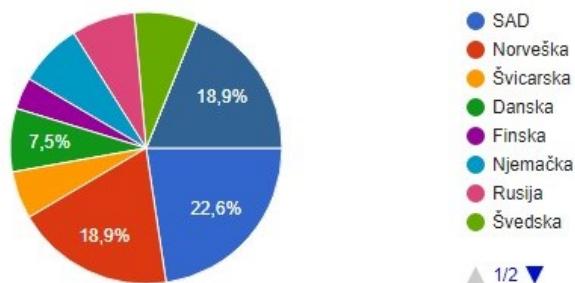
53 odgovora

Nakon demografskog utvrđivanja ispitivanje je započeto sa nekoliko definicija mirovne politike koje se mogu pronaći u samom radu. Definicija broj dva bila je „kukavičje jaje“ budući da se odnosi na mirovnu medijaciju, dok se ostale mogu prihvati. Najviše se ispitanika, njih 39,6% odlučilo za definiciju broj tri, koja glasi: "Sve metode i procesi koji se koriste u postizanju mirnog razrješenja sukoba i metode i procedure rezolucije konflikata uključuju ali se ne ograničavaju na: pregovore, posredovanje, diplomaciju i kreativno mirotvorstvo."

5. Među navedenim zemljama, odaberite onu koju smatrate najaktivnijom u provođenju globalnih mirovnih politika:

53 odgovora

▲ 1/2 ▼

Peto pitanje u prvoj verziji je ponudjene odgovore nudilo samo skandinavske zemlje. Na sugestiju mentora dodano je još nekoliko zemalja kako bi se područje proširilo i rezultati su

itekako zanimljivi. Naime, većina ispitanika odlučilo se navesti SAD kao zemlju koja je najaktivnija po pitanjima mirovne politike. Norveška i odgovor *ne znam* dijele drugo mjesto sa po 18,9%

6. Na temelju čega ste odabrali državu u prethodnom pitanju:

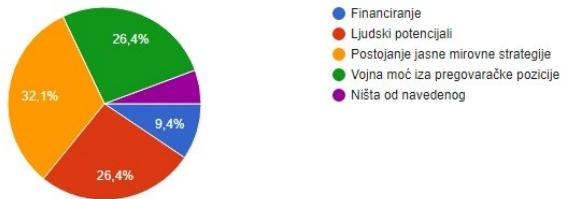
53 odgovora

Pitanje broj šest zamišljeno je da ispitaniku ponudi priliku da objasni razlog što je kao najaktivnijeg mirotvorca među državama odabrao baš njegov specifičan odabir. Najveći postotak ispitanika, njih 26,4% otprije zna da je zemlja koju su odabrali provela neke uspješne mirovne operacije. To objašnjava i većinski odabir SAD-a u prethodnom pitanju, budući da je ispitanicima iz BiH najbliži SAD i provedba Daytonskog mirovnog sporazuma.

7. Koji su po vama ključni elementi za uspješnu provedbu mirovnih politika:

53 odgovora

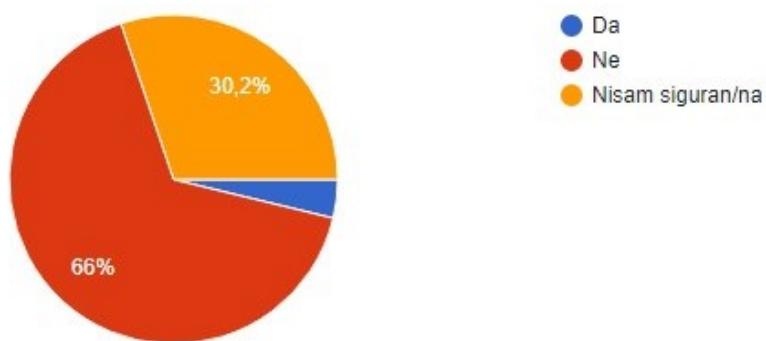

Sedmo pitanje smješteno je u ispitivanje kao pokazatelj onoga što ispitanici smatraju ključnim elementom za uspješno provođenje mirovnih politika. Blagu prednost ispred ljudskih potencijala i vojne moći koje onsnovom smatra 26,4% ispitanika ima postojanje jasne mirovne strategije. To potvrđuje i teze iz teorijskog dijela samog rada kako

su mirovne politike skandinavskih zemalja uspješne upravo zbog strateškog planiranja sljedečih koraka.

8. Smatrate li da BiH provodi ikakve mirovne politike?

53 odgovora

Osmo pitanje uvodi ispitanike u situaciju u BiH. Čak 66% ispitanika smatra da BiH ne provodi nikakve mirovne politike, 30,2% nije sigurno, dok samo 3,8% ispitanika smatra da BiH provodi nekakve mirovne politike.

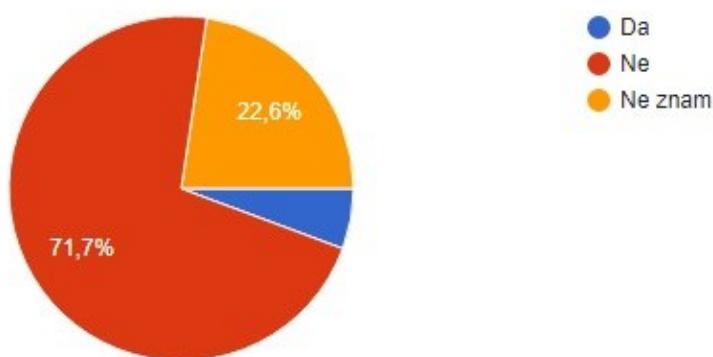
9. Ako je odgovor na pitanje broj 8 pozitivan, koje mirovne politike provodi BiH?

Integracija konstitutivnih naroda

Deveto pitanje izravno se nadovezuje na osmo. Ono je otvorenog tipa za one koji su na prethodno odgovorili potvrđno. Na njega ima samo jedan odgovor, koji mirovnom politikom BiH smatra integraciju konstitutivnih naroda.

10. Smatrate li bh mirovne politike adekvatnim za današnje vrijeme?

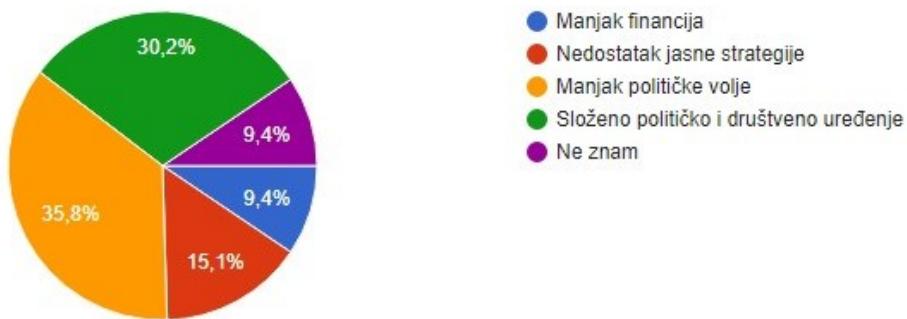
53 odgovora

U desetom pitanju ispitanici odgovaraju na pitanje jesu li mirovne politike BiH adekvatne današnjem vremenu. 71,7% smatra da nisu, 22,6% ne zna, dok opet samo 5,7% ili troje ispitanika smatra kako jesu.

11. Što smatrate glavnim nedostatkom bh mirovnih politika?

53 odgovora

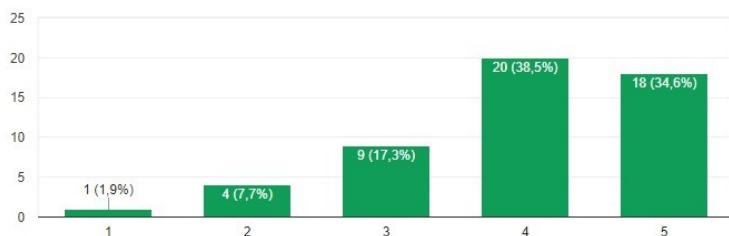
Jedanaesto pitanje je možda ključno jer pred ispitanike stavlja priliku da naglase što od navedenog smatraju glavnim nedostatkom bh mirovnih politika. Najviše ih smatra manjak političke volje glavnim utegom bh mirovnih politika, slijedi složeno društveno i političko uređenje, te nedostatak jasne strategije.

Jedanaesto pitanje je prošireno sa dodatnim objašnjenjima. Cilj širenja je kroz likertovu skalu doći do postotaka koji bi pokazali što generalno ispitanicima najviše smeta. U prethodnom pitanju mogli su odabrati samo jedno od navedenih, u ovom moraju gradirati elemente po važnosti.

12. Na skali od 1 do 5 ocijenite važnost svakog pojedinog nedostatka bh mirovnih politika :

Financije

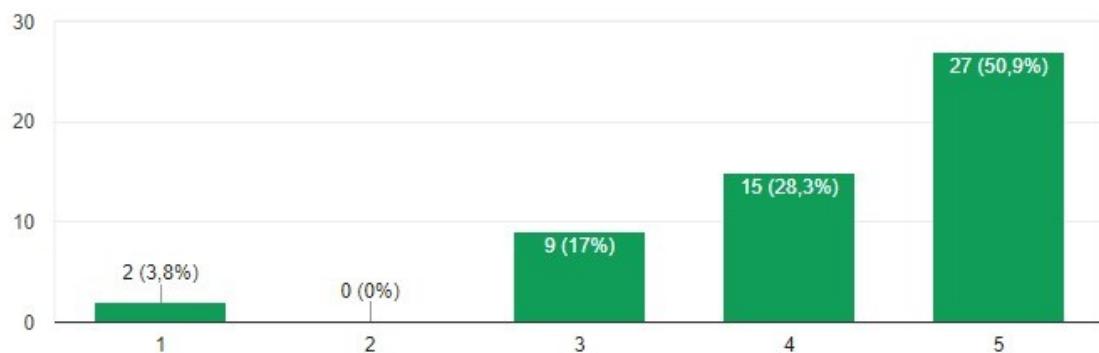
52 odgovora

Tako financiranje mirovnih politika 38,5% smatra važnim ali ne i najvažnijim nedostatkom u BiH. 34,6% financije smatra najvažnjim nedostatkom.

Strategija

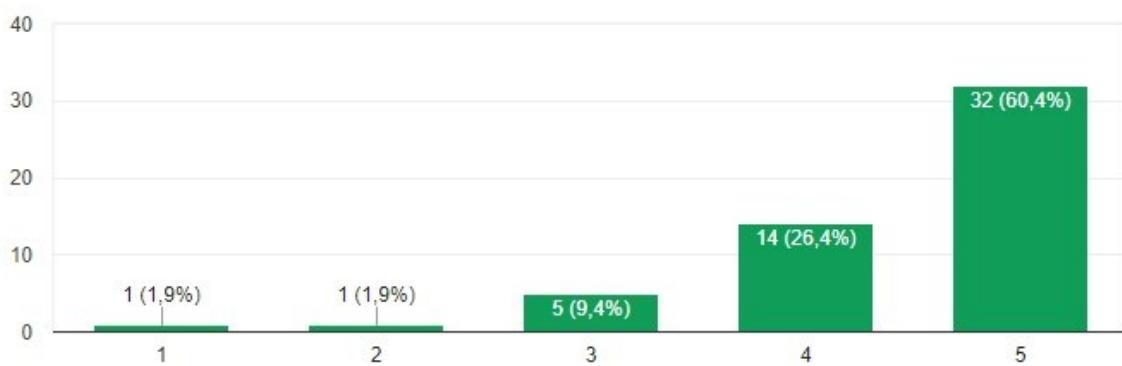
53 odgovora

Preko 50% ispitanika smatra nedostatak strategije osnovnim problemom bh mirovnih politika.

Politička volja

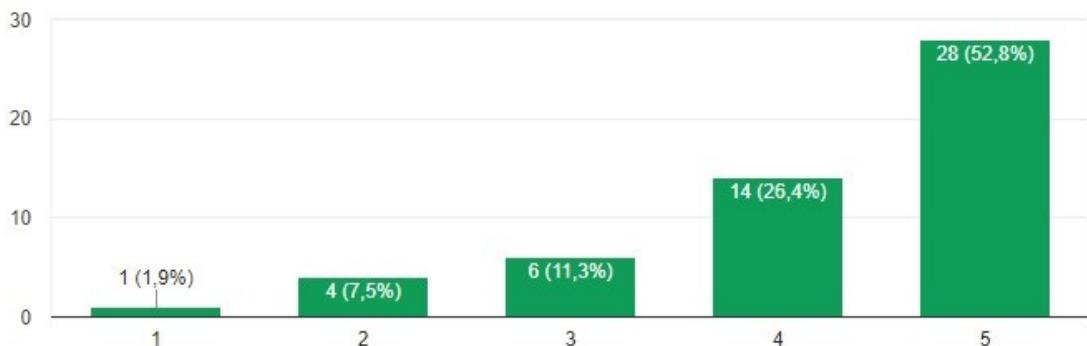
53 odgovora

Da je politička volja, konkretno njezin nedostatak, glavni problem, slaže se 60,4% ispitanika.

Političko i društveno uređenje

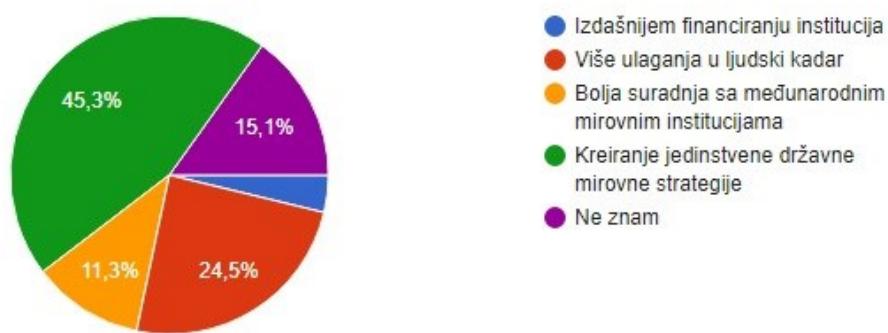
53 odgovora

52,8% smatra političko i društveno uređenje glavnim problemom.

13. U kojem segmentu vidite prostor za napredak BiH mirovnih politika?

53 odgovora

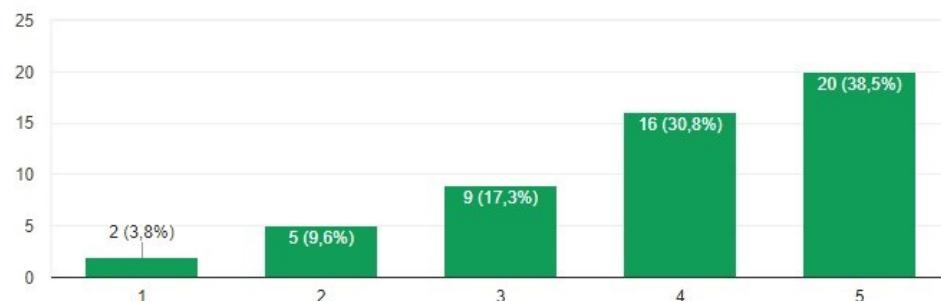
Trinaesto pitanje, nakon definiranja problema pokušava naći potencijalna rješenja. Ispitanici su dobili ponuđene odgovore u kojem segmentu vide prostor za napredak bh mirovnih politika. 45,3% se slaže da bi to bilo područje kreiranja jedinstvene državne mirovne strategija, 24,5% smatra da treba ulagati u kadar, dok 15,1% ispitanika priznaje da nije sigurno.

Opet se pitanje produblio skaliranjem kako bi dobili što preciznije rezultate.

14. Na skali od 1 do 5 ocijenite važnost svakog pojedinog elementa napretka bh mirovnih politika:

Financije

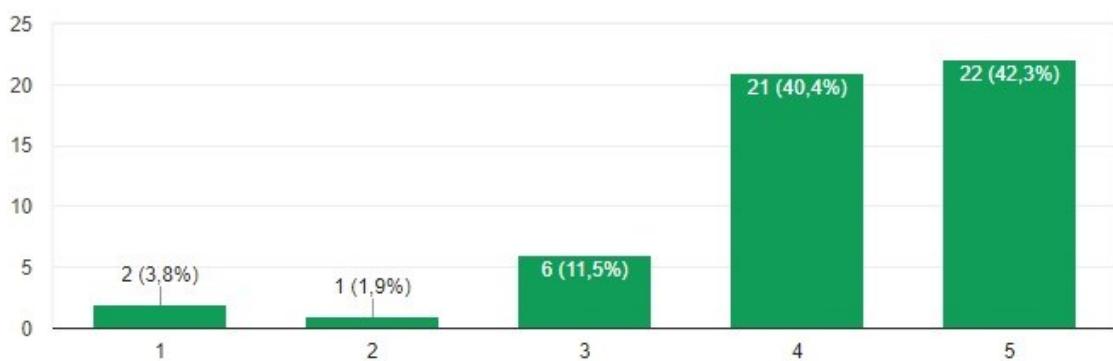
52 odgovora

Tako 38,5% ispitanika smatra da bi se definitivno sa više novca mirovne politike bolje provodile, 30,8% se donekle slaže s tom tvrdnjom, dok 17,3% nije sigurno.

Ljudski resursi

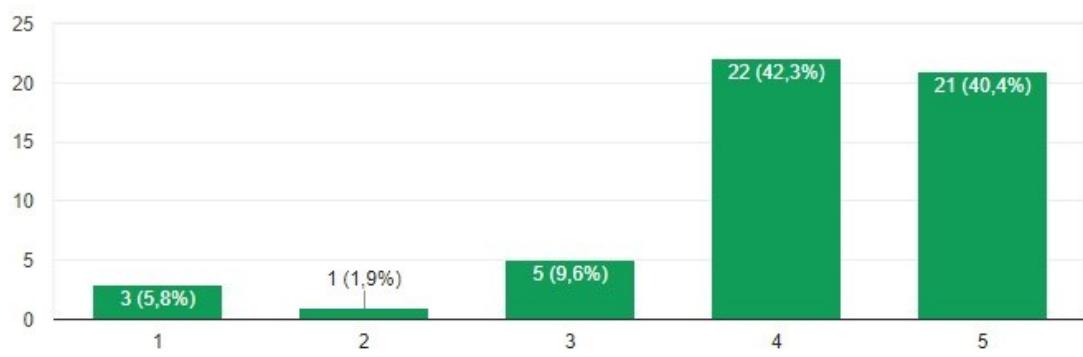
52 odgovora

Skoro 83% ispitanika pripada skupini koja vjeruje da bi se ulaganjem u ljudske resurse mirovne politike koje provodi BiH značajno popravile.

Suradnja s međunarodnim institucijama

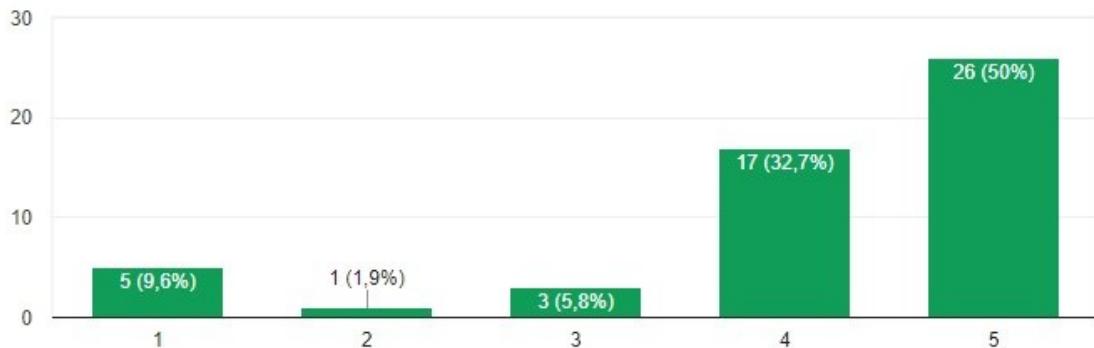
52 odgovora

Slična je situacija kod suradnje s međunarodnim institucijama, ovdje je postotak onih koji smatraju da bi poboljšanje suradnje poboljšalo i individualne mirovne politike BiH, ali je nešto manje onih koji su definitivno uvjereni u to.

Jedinstvena državna strategija

52 odgovora

Jedinstvena državna strategija dominira kada su u pitanju odgovori u kojima su ispitanici definitivno sigurni u odgovor. Točno 50% ispitanika je uvjereni da bi donošenje državne strategije poboljšalo mirovne politike BiH.

15. Koji je po Vama najpoznatiji primjer uspješnog mirovnog rješenja u zadnjih 50 godina?

31 odgovor

Za kraj je ostavljeno otvoreno pitanje za sve ispitanike u kojem su po slobodnom nahođenju mogli istaknuti mirovno rješenje koje oni smatraju najuspješnijim u posljednjih 50 godina. Pošto su pitanja otvorenog tipa, jednaki odgovori su ručno razvrstani. Tako pod npr. Dayton svrstavamo i odgovor „prekid rata u BiH“, itd.

Daytonski sporazum 6 ispitanika smatra najuspješnjim. Mirni razlaz Čehoslovačke i ujedinjenje Njemačke, 5 ispitanika smatra najuspješnijim, dok 4 smatra da dosad nije provedena nijedna uspješna mirovna akcija ili za takvu nije čuo.

Iz ovog istraživanja može se zaključiti da čak niti ljudi koji su generalno zainteresirani za politiku u BiH, mirovne politike smatraju manje važnim s obzirom na to da u BiH postoje brojni prioritetniji problemi. Ono u čemu postoji široki konsenzus je da BiH ili nema nikakve mirovne politike ili ih ne komunicira prema javnosti dovoljno dobro, što je razlog za brigu ministarstvima vanjskih poslova i obrane BiH.

7. ZAKLJUČAK

Naseljavamo jednu zelenu planetu u univerzumu, beskrajno fascinantne lepote, raznovrsne prirode i oblika života. Nijedna generacija nema prava da rizikuje da izgubi, čak ni ugrozi dugu istoriju ljudskih društava, kultura, dostignuća u muzici i plesu, slikarstvu, filozofiji, kulinarstvu, zaštiti, nauci, građevinarstvu i zanatstvu. Činjenica da bi pogrešno usmeren tehnološki razvoj, spojen sa ideoološkim nesuglasicama, u nekom periodu istorije mogao da okonča čudesnost života na planeti, predstavlja absurdan nedostatak vizije i mere.⁹⁰

Kod sve četiri skandinavske zemlje koje su promatrane kroz ovaj rad postoji određeni kontinuiteti, ali i značajne razlike i promjene kurseva na području mirovnih politika. Na sve navedene zemlje znatno je utjecao Hladni rat, mada su i ostale promjene u globalnom poretku svakako utjecale na njihove politike.

Ono što ovaj rad pokazuje je da su Danska, Finska, Norveška i Švedska na dobar način iskoristile promjene u svijetu i naveli vodu na svoj mlin, te u tom procesu razvile politike koje su daleko od uniformnih.

Ono što im je zajedničko je uspješan odmak od tradicionalnog načina vođenja državne diplomacije i vanjske politike, otvorene za druge načine razmišljanja, nove pristupe i nove grupe koje se upliću u vanjske poslove.

Norveška se jasno izdvaja u ovoj skupini kao predvodnik na način da je prva reagirala na promjene u globalnoj politici i tradicionlanom vođenju rata i ratnih i poratnih pregovora pružajući medijaciju u mirovnim procesima sa istaknutom ulogom i imidžem mirotvorca.

Počelo je to 1990-ih i razvilo se sistematično u medijaciju i integraciju mirovnog pregovaranja koje je ušlo u same strukture međunarodne zajednice i postalo uvriježeno.

Švedska je također reagirala relativno brzo, iako su barem što se same medijacije tiče nešto slabije nastavili tu tradiciju za razliku od Norvežana. Švedska je za razliku od Norveške umjesto u pregovore svoje kapacitete posvetila rezoluciji konflikata. Finska, iako se tom trendu pridružila nešto kasnije, zadnjih je godina poduzela značajne korake u inkorporiranju medijacije u ponašanje i strukture finske vanjske politike. Danska prati svoj zacrtani put otkad je promijenila svoj vanjskopolitički profil, te se fokusirala na fragmentirane države i načine na koje im se može pomoći.

Sve ove zemlje su kroz posljednja dva desteljača razvijale specifične doktrine da bi podržavale i vodile njihove aktivnosti u sferi prevencije konflikata i mirovnih politika u globalu.

⁹⁰ Vidi Hefferdal, str. 20.

Unatoč sličnostima, detaljnijim uvidom u politike jasno je kako četiri zemlje imaju velik broj razlika u pristupu. Ono po čemu su slične je da njihova mirovna diploamacija nije sužena samo na to da održi negativan mir. Naprotiv, četiri zemlje nisu ograničile svoja nastojanja samo na završetak rata niti im je cilj samo bio upravljanje konfliktima.

Umjesto toga, uveli su daleko pozitivnije aspekte gradnje mira, borbe protiv korijena sukoba i kombinacije tog pristupa sa razvojnom pomoći. Sve četiri zemlje povezale su svoje politike rezolucije konflikata sa područjem razvojne pomoći promatrajući ih kao zajedničku cjelinu a ne odvojeno.

Ono što je za skandinavske mirovne politike također pohvalno je što su inzistirale na osnaživanju medijacije i povezanih politika u sferi međunarodne suradnje i organizacija. Nisu se ograničile samo na lokalno djelovanje nego su svoje mirovne ambicije proširile i preko UN, EU, OSCE i Vijeća Europe.

S obzirom da su konflikti po svojoj prirodi asimetrični, postoji potreba i za asimetričnim rješenjima, tj. asimetričnom diplomacijom u mirovnim pregovorima koji neće biti ograničeni samo na države. Zato je uloga raznih aktera iz civilnog društva u sferi rezolucije konflikata i vanjske politike dosegla najviši nivo u povijesti i to najprije u Skandinavskim državama.

Razvoj je očito doprinio decentralizaciji i širenju tradicionalno državo-centričnih politika. Izgleda da je širenje najprije počelo na području razvojnih politika, ali se proširilo i na ostale sfere mirovne i vanjske politike pritom mijenjanjući način vođenja pregovora i prevencije konflikata.

Godišnje se u tim zemljama obavi veći broj znanstvenih projekata i istraživanja mirovnih politika koje se kasnije integriraju u planove za vanjsku politiku. Ovaj trend posebno je zapažen u sferi medijacije i rezolucije konflikata. Norveška i Švedska prednjače po brojki provedenih istraživanja.

Sve četiri države ekstenzivno su surađivale sa drugim državama koje dijele slične vrijednosti te su nastojale internacionalizirati politike koje su i same vodile u kontekstu rješavanja sukoba.

POPIS LITERATURE

Knjige:

Aggestam, Karin i Björkdahl, Annika, 2009, *Rethinking Peacebuilding: The Quest for Just Peace in the Middle East and the Western Balkans*, Routledge New York

Bailes, Alyson J.K., Herolf, Gunilla, Sundelius, Bengt, 2006, *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*, Sipri, Oxford University Press, Oxford

Bercovitch, Jacob, 2002, *Introduction: Putting Mediation In Context*, Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan

Chandler, David, 2002, *From Kosovo to Kabul: Human rights and International Intervention*, Pluto press, London

Eliasson, Jan, 2004, *A Culture of Prevention – Sweden and Conflict Prevention*, Södertälje: Gidlunds förlag, Stockholm

Eriksson, Mikael & Kostić, Roland, 2013, *Peacemaking and peacebuilding: Two ends of a tail, Mediation and Liberal Peacebuilding. Peace from the Ashes of War?* Routledge, London

Fixdal, Mona, 2007, *Ways Out of War: Peacemakers in the Middle East and Balkans*, Palgrave Macmillan, New York

Fixdal, Mona, 2012, *Just Peace: How Wars Should End*, Palgrave Macmillan, New York

Galtung, Johan, 1976, *Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking and Peacebuilding*, Ejlers, Copenhagen

Galtung, Johan, 1996, *Peace by peaceful means (Peace and Conflict, Development and Civilization)* SAGE, Publications, International Peace Research Institute, Oslo

Gebhard, Carmen, 2017, *Scandinavian defence and alliance policies: different together*, Routledge, *Handbook on Scandinavian Politics*, Routledge, London

Gittings, John, 2012, *The Glorious Art of Peace. From the Iliad to Iraq*, Oxford University Press, Oxford

Heffermehl, Fredrik S, 2001, *Mir je moguć*, Beogradski krug, Beograd

Höglund, Kristine, 2008, *Peace Negotiations in the Shadow of Violence*, Leiden & Boston: Martinus Nijhoff Publishers, Den Haag

Osterud, Oyvid, 2016, *Šta je rat?* Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo

Smajić Mirza, Seizović Zarije, Turčalo Sead, 2017, *Humana sigurnost u postkonfliktnom kontekstu*, Fakultet političkih nauka Sarajevo

Skupina autora, 2002, *UCDP/PRIOR Armed Conflict Dataset Codebook*, International Peace Research Institute, Oslo (PRIOR) i Uppsala Conflict Data Program (UCDP)

Sejersted Francis, 2011, *The Age of Social Democracy: Sweden and Norway in the Twentieth Century*, Princeton, NJ, Princeton University Press, New Jersey

Svensson, Isak, 2009, *Guaranteeing Peace: The Credibility of Third-Party Mediators in Civil Wars*, Routledge, London

Svensson, Isak & Wallensteen, Peter, 2010, *The Go-Between. Jan Eliasson and the Styles of Mediation*, United States Institute of Peace Press, Washington D.C.

Svensson, Isak & Wallensteen, Peter, 2010, *Talking peace: International mediation in armed conflicts*, United States Institute of Peace, Washington, DC

Vaughan, Alan, Roberts, Adam & Welsh, Jennifer, 2010, *The United Nations Security Council and War*, Oxford University Press, Oxford

Vogt, Carl Emil, 2005, *Fritjof Nansen and the Norwegian Peace Tradition*, Oslo

Wallensteen Peter, 2012, *Academic Diplomacy: The Role of Non-Decision Makers in Peacemaking*, ABCCLIO, Santa Barbara

Winter Jay, 2012, *Postscript: War and Peace in a Transnational Age*, Palgrave Macmillan, New York

Znanstveni članci:

Bildt, Carl, 2013, *A call for a European Institute for Peace, Building Peace in 2013*, Oslo Forum. Geneva: Centre for Humanitarian Dialogue

Bjereld, Ulf, 2012, *Critic or Mediator? Sweden in World Politics, 1945–90*. Journal of Peace Research

Björkdahl, Annika, 2007, *Constructing a Swedish Conflict Prevention Policy Based on Powerful Ideas and Successful Practice*, Cooperation and Conflict magazine, SAGE California

Gourlay, Catriona, 2013, *The European Union as a Peacemaker – Enhancing EU Mediation Capacity*, European Policy Centre, Bruxelles

Haga, Skånland, Øystein, 2010, *Norway is a peace nation: A discourse analytic reading of the Norwegian peace engagement*, Cooperation and Conflict, SAGE California

Helgesen, Vidar, 2007, *How Peace Diplomacy Lost Post 9/11. What Implications are there for Norway?* Oslo Files on Defence and Security Vol. 03/2007, Oslo

Henriksen Waage, Hilde, 2005, *Norway's role in the Middle East Peace Talks: Between a Small State and a Weak Belligerent*, Journal of Palestine Studies, Vol. 34(4); London

Henriksen Waage, Hilde, 2007, *The Minnow and the Whale: Norway and the United States in the Peace Process in the Middle East*, British Journal of Middle Eastern Studies, Vol. 34(2), London

Höglund Kristine & Isak Svensson, 2009, *Mediating between Tigers and Lions: Norwegian Peace Diplomacy in Sri Lanka's Civil War*, Contemporary South Asia, Vol. 17(2) , Cambridge

Kelleher, Ann, Taulbee, James, 2006, *Bridging the Gap: Building Peace Norwegian Style*, Peace & Change, Vol. 31, Wiley, New York

Neumann, Iver B. 2011, *Peace and Reconciliation Efforts as Systems-maintaining Diplomacy: The Case of Norway*, International Journal, Vol. 66,

Ostale publikacije i web stranice:

Dokument UN-a o provođenju mirovnih politika:
http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDPA2012%28english%29_1.pdf, pristupljeno 11.03.2018

Definicije medijacije:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Mediation>, pristupljeno 17.03.2018

<http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/mediation>, pristupljeno 25.04.2018

Definicija rezolucije konflikata:

http://en.wikipedia.org/wiki/Conflict_resolution, pristupljeno 10.03.2018.

Tradiciju je spomenuo ministar vanjskih poslova Norveške, Jonas Gahr Støre u svojoj prezentaciji: Norveška, nacija mira. Jonas Gahr Støre, Norge som fredsnasjon – myte eller virklighet? Govor održan u sjedištu NUPI, 24.04.2006. pristupljeno 22.02.2018

Iz izvještaja: 'Norge i fredens tjeneste. Norsk bidrag till fred och försoning' (Norveška u službi mira. Norveški doprinos miru i pomirenju) Objavilo Ministarstvo vasnjskih poslova Norveške, 07.07.2000. pristupljeno 17.03.2018.

Norveška platforma za pomoć Afrići: *Plattform for en helhetlig Afrika-politikk*. Oslo: Utenriksdepartementet, 2007.
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/utvikling/afrikaplattformen_web_optimalisert.pdf pristupljeno 11.01.2018

An agenda for peace, UN, 1992. <http://www.un-documents.net/a47-277.htm>, pristupljeno 17.03.2018

Komunike švedskog MVP.1997/98: 89.
<https://www.government.se/contentassets/f204c0362b3144e093f368c12f0997e9/sweden-and-africa---a-policy-to-address-common-challenges-and-opportunities-govt-comm.-20070867>
pristupljeno 01.02.2018

Preventing Violent Conflict – A Study. Studija švedskog MVP. Stockholm: Norstedts Trykkeri (Ds 1997: 18).
<https://www.government.se/49b746/contentassets/2cbe17469e674cbcdda14a564963d9f/preventing-violent-conflict---a-swedish-action-plan> pristupljeno 01.02.2018 pristupljeno 01.02.2018

Smjernice za švedsku vanjsku i integracijsku politiku u 21. Stoljeću, Regieringskasnlet, Stockholm, 2002.
<http://www.temaasyl.se/Documents/%C3%96vrigt/Engelskt%20material%20om%20Sverige/integration%20policy.pdf> pristupljeno 01.02.2018

Nacionalna strategija za sudjelovanje u međunarodnoj podršci miru, Vladin komunike, 2007/08:51.
http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/6915~v~National_strategy_for_Swedish_participation_in_international_peace-support_and_security-building_operations.pdf
pristupljeno 01.02.2018

Zaključci Predsjedništva Vijeća Europe, Göteborg,, 15 i 16 lipanj, 2001, SN 200/1/01/ REV 1.
http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-01-8_en.htm pristupljeno 16.02.2018

Europska komisija, 2001, *Communication from the Commission on Conflict Prevention*,
COM, str. 211,
http://eeas.europa.eu/archives/docs/cfsp/crisis_management/docs/com2001_211_en.pdf
pristupljeno 16.02.2018

Vijeće Europe, 2008, *Report on the Implementation of the European Security Strategy – Providing Security in a Changing World*, Bruxelles, str. 2-4.
https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/104630.pdf
pristupljeno 18.02.2018

Vijeće EU, 2009, *Concept of Strengthening EU Mediation and Dialogue Capabilities*,
Bruxelles,
http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/cfsp/conflict_prevention/docs/concept_strengthening_eu_med_en.pdf pristupljeno 20.02.2018

IZJAVA O PLAGIJARIZMU

Kao student magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznat sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkom kodeksu Univerziteta u Sarajevu. Ovom izjavom potvrđujem da sam magistarski rad napisao samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju.

Saglasan sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka.

Mjesto/datum _____

Potpis _____